

ӘСКЕРИ САЛАНЫ
САПАЛЫ ЖЕТІЛДІРУ
ЖҮКТЕЛДІ

2-бет

ЖОҒАРЫ ОҚУ
ОРНЫНДАҒЫ ЖОҒАРЫ
ДЕҢГЕЙДЕГІ КЕЗДЕСУ

6-бет

БІР ЖЫНЫСТЫЛАР
ҚАТЫНАСЫН
НАСИХАТТАЙТЫН
ФИЛЬМГЕ ЖОЛ ЖОҚ!

16-бет

ҚАЗАҚҰНИ

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҚОҒАМДЫҚ - САЯСИ АПТАЛЫҚ

www.qazaquni.kz

qazaquni2000@gmail.com

2000 жылғы 11 тамыздан шыға бастады

№30-31 (1004-1005) 25.07-01.08.2022 жыл

ҚАЗАҚ БОЛҒАНЫҢ, ОЗАТ БОЛҒАНЫҢ ҮШІН ОҚУҒА ҚАБЫЛДАМАУ ҚАНДАЙ ҚОРЛЫҚ?!

ӨЛЕҢІН АҚША БҮЛТҚА ЖАЗҒАН АҚЫН

Бір ақындар болады, бірден суырылып шыға қоймай, бойындағы талантын күтіп ұстап, іштей ізденісте жүріп, жетіле беретін, жемісін піскенде теретін. Өтегеннің кейінгі жырларын оқығанда осындай ойға қалдым. Өмірде ақырын жүріп, анық басатын азамат өнерде де тасыр мінез танытқан емес.

8-9
бет

«2022-2023 оқу жылына Алматы қаласы химия-биология бағытындағы Назарбаев зияткерлік мектебіне 2178 оқушы сынақ тапсырған. Оның ішінде қазақ тіліне 1483 бала – 68 пайыз, ал орыс тіліне 695 бала – 32 пайызды құрап отыр. Яғни, қазақ тіліне оқуға тапсырғандар саны екі еседен асып тұр. Екі тілде тапсырған үміткерлердің арасында «Өркен» грантын иемденгендердің көрсеткіштері қазақ тілі тах: 1424 балл – мін: 1186, орыс тілі тах: 1404 балл – мін: 1126 балл» – деп жазады ашынған ата-аналар. Сонда орыс сыныбына тапсырған балалар 1126 балмен оқуға түскен де, қазақ сыныбына тапсырғандар 1186 балмен, орыс сыныбына түскен оқушыдан 60 бал жоғары алса да, оқуға түсе алмаған?!»

7
бет

ЖЕМҚОРЛАРДЫҢ ЖЕГЕНІ ЖЕЛКЕСІНЕН ШЫҒА БАСТАДЫ ОТЫЗ ЖЫЛДА ҰРЛАНҒАН ХАЛЫҚ ҚАРЖЫСЫ ТОЛЫҚТАЙ ҚАЙТАРЫЛСЫН

Байлығы жағынан әлемде алдыңғы орындардың бірінде тұрған, басқалармен салыстырғанда халқының санын саусақпен санап алуға болатын Қазақстанға деген өзге елдердің көзқарасы әртүрлі. Біреулері байлығымызға қызыға қараса, енді біреулері халқымыздың тұрмысының төмендігіне таңғалып, жанашырлық білдіріп жатады. «Қолда барды ұқсата алмаған сорлы қазақ» деп табалайтындар да бар.

3
бет

Азат ПЕРУАШЕВ,
Парламент Мәжілісінің депутаты,
«Ақ жол» партиясының төрағасы:

ДАУЫС БЕРУДЕ «АҚ ЖОЛ» ҒАНА ҮКІМЕТПЕН КЕЛІСПЕДІ

6-7
бет

Қ.ТОКАЕВ ДАЛ СТАРТ ПАРТИЙНОМУ СТРОИТЕЛЬСТВУ

На вопрос, будет ли роспуск парламента РК и досрочные выборы в этом году, можно ответить отрицательно. Потому что новые законы вступят в силу в январе следующего года, в новых условиях в стране идет активное партийное строительство: создаются новые партии, которые должны пройти регистрацию, нужно время для партий для наращивания электоральной базы и т.д.

10
бет

Байлығы жағынан әлемде алдыңғы орындардың бірінде тұрған, басқалармен салыстырғанда халқының санын саусақпен санап алуға болатын Қазақстанға деген өзге елдердің көзқарасы әртүрлі. Біреулері байлығымызға қызыға қараса, енді біреулері халқымыздың тұрмысының төмендігіне таңғалып, жанашырлық білдіріп жатады. «Қолда барды ұқсата алмаған сорлы қазақ» деп табалайтындар да бар. Кім қалай десе де соның бәрі ұлтымызға тікелей қатысты, одан ешқайда қашып құтылмаймыз, ешкімнің аузына қақпақ қоя алмаймыз. Досқа күлкі, дұшпанға таба болмас үшін кемшіліктерімізді түзеп, халықтың тұрмысын жақсартып, мемлекетіміздің қуатын арттыруға міндеттіміз.

Мемлекеттің қуаттылығы алдымен ел экономикасына байланысты екені белгілі. Оның өндіруші күштерінің қарыштап дамуы сол экономиканың деңгейін анықтайды. Оның бәрі не үшін жасалады? Әрине сол мемлекетте тұратын халықтың мүддесі үшін, оның тұрмысын жақсартуға бағытталуға міндетті. Жерінің асты-үсті байлыққа толы

айқын теңгерімсіздігі байқалады әрі әділдік жағынан мәселе бар. Халықаралық сарапшылар, соның ішінде КРМГ, 162 адамға еліміздегі байлықтың тең жартысы тиесілі екенін растады. Ал халықтың жартысында кіріс 50 мың теңгеден аспайды. Бұл жылына 1 300 доллардан сәл асады. Мұндай табысқа өмір сүру мүмкін емес, жағдайды шұғыл түрде

бар бағдарламалардың біреуінің де толықтай орындалмағаны нақты дәлел бола алады. Мұндай атқарушы билікпен Жаңа Қазақстан құру қиын, сондықтан оны жанарту қажет. Ол күн де алыс емес сияқты. Жақында Президент Қасым-Жомарт Тоқаев 13 шілдеде өткен Үкіметтің кеңейтілген отырысында сауда және интеграция министрі Бакыт Сұлтановқа, ауыл шаруашылығы министрі Ербол Қарашөкеевке және экология министрі Серікқали Брекешовке сөгіс жариялап, Министрлер кабинетінің жұмысына үштік деген баға берді. Үштік дегеніміз екіліктің аз-ақ алды екені белгілі.

Естеріңізге сала кетейік, осы атын өшкір жемқорлықпен біз отыз жыл болмаса да, кемінде ширек ғасыр күресіп келеміз. Қаншама бағдарлама жарияла-

кемінде 80 пайызын, ал қазба байлық орындарын түгел қазынаға қайтаруды қатаң талап ету керек! Өйткені, ол қазба байлықтар олардың да, ешкімнің де ата-бабасынан қалған мұра емес, Құдай берген қалың Қазақтың байлығы!» - деп, талап еткен болатын.

Жақында ҚР Ұлттық қауіпсіздік комитетінің бұрынғы басшылары мен қызметкерлеріне қатысты іс бойынша Гонконг пен Біріккен Араб Әмірлігінен шамамен 3 млн. АҚШ доллары қайтарылғаны туралы Экономикалық ресурстардың заңсыз шоғырлануына қарсы іс-қимыл мәселелері жөніндегі ведомствоаралық комиссия мәлім етті. «Ұлттық қауіпсіздік комитетінің бұрынғы басшылары мен қызметкерлеріне қатысты іс бойынша Гонконг пен БАӘ-ден шамамен 3

Қайрат Сатыбалдыұлы, Гүлмира Сатыбалды, Қайрат Боранбаев және «ӨКМ операторы» ісіне қатысты кейбір мәліметтерді де жұрт назарына ұсынды.

Комиссия ірі көлемде, оның ішінде шетелге ақшаны жылытату белгілері бар ең резонанс істерді тергеу ерекше бақылауда екенін айтады. Комиссияның ресми өкілдерінің айтуынша қазіргі уақытта тергеу органдары қабылдаған шаралар бойынша 230 миллиард теңгеге жуық шығын өтелген. Оның ішінде шетелдік юрисдикциялардан қайтарылған қаржы да бар. Мысалы, Сыбайлас жемқорлыққа қарсы қызмет тергеп жатқан іс бойынша сотталушылар 170 миллионнан аса долларды өз еркімен қайтарыпты. Люксембургтен «Қазактелеком» АҚ, «Көлікке қызмет көрсету орталығы» АҚ және басқа компаниялар мүлкін жымқыру ісі бойынша тергеу органына 36 миллиард теңгеге жуық шығын өтеліпті.

Мәжілістің экс-спикері Нұрлан Нығматулиннің ұлы Нұрхан Нұрланов қылмыстық іс бойынша айыпталушы атанғаны туралы Бас прокуратураның соңғы мәліметтерінде айтылды. Хабарламада «Қазфосфат» ЖШС басшылығының 697 млн. теңге көлемінде монополиялық табыс алуына байланысты сотқа дейінгі тергеу басталғаны жазылған.

Бұған дейін, 5 сәуірде монополияға қарсы қызметкерлер «Қазфосфат» ЖШС-ға қатысты үлкен сұранысқа ие ауыл шаруашылығы тыңайтқыштарының бірі – аммофос бағасын едәуір және негізсіз көтеру фактісі бойынша тергеудің басталғаны туралы мәлімдеген болатын. Осылайша Мәжілістің бұрынғы Төрағасы Нұрлан Нығматулиннің ұлдары – Нұрхан мен Нұржан Нұрлановтың «Қазфосфат» ЖШС-нің ауыл шаруашылығы тыңайтқыштарының бағасын көтеруден пайда тапқаны белгілі болып, тергеу бойынша қылмыстық іс қозғау үшін монополияға қарсы мамандар материалды құқық қорғау органдарына берген-ді.

Ал, ауыл шаруашылығы тыңайтқыштарының бағасы елдегі тамақ өнімдерінің құнына тікелей әсер етеді. Нәтижесінде қарапайым халықтың қалтасын қағады. Үкіметтің кеңейтілген отырысында Президент Қасым-Жомарт Тоқаев та өз сөзінде «Қазфосфат» заңсыз кірісі туралы та айтқан болатын. Алдында айтқанымыздай Президенттің ескертуінен кейін құқық қорғау органдары қауырт қимылдай бастағанын ұқсайды.

Осы жерде мына бір мәселеге назар аудармаңыз болмайды. Байқап отырғандарыңыздай, тергеліп жатқандардың барлығына жуығы лауазым иелері және еліміздегі белгілі тұлғалардың туыстары болып келеді. Қайрат Сатыбалды Нұрұлтан Назарбаевтың немере інісі, Қайрат Боранбаев Дариға Назарбаеваның бұрынғы құдасы, Нұрхан мен Нұржан Нұрлановтар Мәжілістің экс-спикері Нұрлан Нығматулиннің ұлдары. Билік басына туысқандары мен тамыр-таныстарын топтастырудың нәтижесін көріп отырмыз. Бұл тізімді шексіз жалғастыра беруге болады. Егер бұрынғы және бүгінгі лауазымдыларды дұрыстап тексерсе талай былықтардың шығары анық. Олардың қатарына ақшаларын аркалап шетел асып кеткендерді қосып қойыңыз.

Бұл ашылып жатқан қылмыстардың шеті ғана, су жиегіндегі ұсталған шабақтар сияқты. Азулы ақуларға әлі кезек келмеген секілді. Қуырдақтың көкесін сонда көретін шығармыз...

ЖЕМҚОРЛАРДЫҢ

ЖЕГЕНІ ЖЕЛКЕСІНЕН

ШЫҒА БАСТАДЫ

ОТЫЗ ЖЫЛДА ҰРЛАНҒАН ХАЛЫҚ ҚАРЖЫСЫ ТОЛЫҚТАЙ ҚАЙТАРЫЛСЫН

болғанмен халқы нашар өмір сүрсенді мемлекетті дамыған ел деп, немесе тұрғындары тиын санап, есесіне ондаған миллиардлері, жүздеген миллионерлері болғаны үшін ол мемлекетті дамыған елдер қатарына ешкім қоспайды. Керісінше оған аттөбеліндей санаулы байлары халықты қанаған, жемқорлық жайлаған қоғам деп баға берері анық. Өкінішке орай, біз өткен отыз жылда дәп сондай қоғамда өмір сүріп келдік. Шексіз байлықты иемденуді мақсат тұтқан авторитарлық билік пен жемқор жүйені құрушылар қарабастарының қамын ғана ойлап, қатардағы миллиондаған қарапайым халықты кедейшілікке жеткізді. Ресми орындардың мәліметі бойынша еліміздегі орташа жалақы 250-280 мың теңгеге жетті деген жалған ақпараттын мәнінде мардымсыз жалақымен өмір сүріп жатқан қарапайым адамдардың тұрмысын жақсартқан жоқ. Керісінше тұрғындарымыздың басым бөлігі түрлі банктерден амалсыздан несие алып, оны төлеуге шамалары жетпей қарыз қамытын киді. Тіпті мемлекеттің өзі де шетелдерге белшесінен қарыз болып қалды. Отыз жыл бойы ол туралы ашық айтуға билік мүмкіндік бермеді. Митингіге шығып, саяси және әлеуметтік теңдікті, әділеттілікті талап еткендер тұтқындалып түрмеге қамалды.

Соңғы жылдары ғана сірескен сен сөгіліп, саяси бағыт өзгеріп, жылымық пайда болды. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев Үкіметтің жалақы жайындағысы жалған ақпарат екенін білдіріп, Қазақстан халқының көбісінің табысы 50 мың теңгеден аспайтынын айтып, жағдайды өзгертуге тапсырма берді. Президент ұлттық табыс бойынша 2020 жылы бизнестің ең жоғары үлеске (61,5) ие болғанын еске салды. Ал салықтың үлесі 7,3 пайызды құраса, қазақстандықтардың жалақысы үштен бір бөлігіне де жетпейтін мысалға келтірді. «Бұл тиім аз. Салыстырмалы түрде Ресейде экономиканың дәл осындай болғанына қарамастан, жалақы 46,7 пайызды құрайды. Бізден 1,5 есе артық. Ұлттық табысты бөлудің

өзгерту керек» – деді Қасым-Жомарт Тоқаев.

Жағдайды қалай өзгерту керек? Бұл күрделі мәселені бір ғана іс-шарамен шешіп тастау мүмкін емес. Елімізді жайлаған жемқорлықты бірінші кезекте жоймай ел экономикасын көтеру, халықтың тұрмысын жақсарту құрғақ қиял күйінде қалары да анық, оны біз басымыздан өткердік. Сондықтан болар Президент Қасым-Жомарт Тоқаевтың жарлығымен Қазақстан азаматтарының шетелге заңсыз әкеткен қаражатын қайтару бойынша кешенді жұмыс жүргізу мақсатында Бас прокурор бастаған ведомствоаралық комиссия құрылды.

Бұл халықтың көптен бері көкейтінде жүрген талаптардың бірі болатын.

Осы жайында «Ақ жол» демократиялық партиясы фракциясы депутаттары Азат Перуашевтан бастап, бірнеше жылдан бері шетелдердегі оффшорларда, «Панама тізімі», «Райское досье» және Швейцария банктерінің қазақстандықтардың шоттарына жасырған ұрланған қаржыны елге қайтару туралы талай рет сауал жолдағаны көпшілікке мәлім. Сондай сауалдың бірінде соңғы 25 жылда Қазақстаннан шетелдік оффшорларға шамамен 140-160 миллиард АҚШ доллары шығарылғаны туралы Мәжілістің жалпы отырысында депутат Мақсат Раманқұлов ашық айтқан болатын. Бұл бүкіл елдің жылдық ішкі жалпы өніміне, немесе оның сыртқы қарызына тең сома.

Қарапайым халық емес, депутаттық сауалдың өзі Үкіметке әсер етпеді, әдеттегідей үнсіз қалып келді. Тек мемлекет бергенше ғана қимыл көрсеткендей. Ашығын айту керек, біздің Үкімет Президент тапсырма бермесе өз бетімен ештеңе істеймейтінін жақсы білесіздер. Қолында құзыры бар ең жоғары атқарушы билік болғанмен Ақорда жаққа жалтақтап тұрады. Тіпті сол Президент тапсырмасының өзін тиянақты атқара алмайды. Оған отыз жыл бойында еліміздегі мемлекеттік маңызы

нып, жемқорлардың өзін жеп қоятындай жоспарлар құрылды. Ал нақты нәтиже болған емес. Демек, бәрі де қағаз жүзінде қалды. Рас, мемлекет қаржысын миллиардтап ұрлаған кейбір шектен шыққан лауазымдыларды ұстап, тіпті түрмеге де отырғызған болды. Солардың біркатары елбасы Нұрсұлтан Назарбаевқа жылап-сықтап, жаздым-жанылдым деп хат жазып, кешірім сұрап бостандыққа шығып кетті. Олардың аты-жөнін атамасек-та жұрт жақсы біледі. Осыдан-ақ біздің қоғамды заң емес, бар билікті уысында ұстаған бір ғана адамның басқарғанын көруге болады.

Қантар қасіретіне байланысты «Ақ жол» фракциясы талабымен Бас прокурордан бастап, барлық күштік құрылымдар басшылары Парламентке келіп есеп бергенде Мәжіліс депутаты Қазыбек Иса: «Парламентте «Ақ жол» фракциясы 10 жылдан бері көтеріп келе жатқан шетелдердегі оффшорлық аймақтарға кеткен 167 млрд долларды қайтару мәселесі күн тәртібіне қайта шықты. Президент атап айтып, оғандар тапсырма берді, енді тиісті органдар не қарап, кімді күтіп отырсыздар? Ел жағдайы қиын, ал біз халық қазынасынан ұрланған миллиардтарды қайтара алмай қарап отырмыз?! Негізі, олигархтардан қайыр тілегендей сұрап отырғанша, Менделеев жерінің бәрі табылатын қазақ жерінің қазба байлығын, кенен кенішін түрлі құйтырқы заңсыз жолдармен қолға түсіріп байығандардан сол байлықтың,

млн. АҚШ доллары қайтарылды. Қаржылық мониторинг агенттігі Боранбаевқа қатысты істі тергеп-тексеру барысында «Қазмұнайгаз» АҚ-ға шамамен 11,3 млрд. теңге өтелді. Жамбыл облысында сеніп тапсырылған мүлкті иемденіп алу және талан-таражға салу фактісі бойынша қылмыстық істі тергеп-тексеру шеңберінде «ТаразЭнергосбыт» АҚ мемлекеттік ұйымына 2,2 млрд. теңге өтелді» – деп хабарлады.

«Олп» сияқты қазіргі уақытта «Олимп» БК лауазымды адамдарына қатысты қылмыстық іс аясында алынған \$5,5 млн. және €200 мың көлеміндегі қаражатты Ұлттық Банкке аудару рәсімі жүріп жатыр», - деп жазылған ведомствоаралық комиссияның ақпаратында. Сондай-ақ, 95 млрд. теңгеге залал келтірген осы букмекерлік кенесіні бұрынғы басшысын қоныс-колониясына ауыстыру (ұстау шарттарын жеңілдету) туралы Қапшағай қалалық сотының 06.06.2022 жылғы қаулысының күшін жою туралы жекеше өтінішхат енгізілгені мәлім болды. Комиссияның дерегіне сүйенсек, айдасына бойымен мемлекет пайдаланына шамамен 3,6 млрд. теңге тәркіленген. Нақтырақ айтқанда, Алматы қаласында 4 ұшақ, 5 жер учаскесі, 15 автокөлік, 30 жылжымайтын мүлік нысандары, тұрғын және тұрғын емес үй-жайлар және тағы басқа бағалы мүліктер қайтарылған.

Экономикалық ресурстардың заңсыз шоғырлануына қарсы іс-қимыл мәселелері жөніндегі ведомствоаралық комиссия өкілдері

– Азат Тұрлыбекұлы сіз еңбек жолыңызды жүк тиеуші болып бастағансыз...

– Иә, мен Қиыр Солтүстікте жүк тиеуші болып істегенмін. Свердловскідегі Орал мемлекеттік университетінде оқыдым, екінші курстан кейін мені әскерге алып кетті. Камчаткада әскери борышымды өтедім. Ол кезде, Кенес Одағында, «солтүстіктің жұмыс тәжірибесі» деген ұғым болған. Егер сіз солтүстікте жұмыс істесеніз жалақыңызға 10% үстеме ақша қосылады. Бірақ солтүстіктің тәжірибесі есепке алыну үшін әскерден кейін азаматтық ұйымда жұмыс істеу керек. Осылайша мен портта жүк тиеуші болып істедім. Кейін оқуға қайта оралып, 1991 жылы университетті бітірдім. Оқу бітірген соң мені Панфилов аудандық комитетіне нұсқаушы етіп жіберді.

– Саяси қызметке қалай келдіңіз?

– Шынымды айтсам, саясатқа аса қызығушылығым болмады. Аудандағы жұмыстан кейін мені Талдықорған облыстық әкімшілігіне жұмысқа шақырды. Содан кейін Президент жанындағы Ұлттық Жоғары Мемлекеттік басқару мектебіне оқуға түстім. Қазір ол Мемлекеттік қызмет академиясы деп аталады. 1996 жылы Президент Әкімшілігіне жұмысқа кірдім. Біздің қызмет орнымыз Алматыда қантар айында өртенген ғимаратта болатын. 1997 жылы Астананы көшіруге қатысып, елорданың оң жағалауындағы ескі ғимаратта жұмыс істедім.

– Сіз Назарбаев әкімшілігінде екі жылдай қызмет еттіңіз. Ол кезде бұрынғы Президент қандай еді?

– Ол кезде ол елу жастан енді асқан, күш-қуаты мол, өте ашық адам еді. Жиындар көбіне еркін форматта өтетін. 1993 жыл, менің Талдықорған әкімшілігінде жұмыс істеп жүрген кезімде бір қызықты жайт болды. Бірде Назарбаев келіп, облыстық активке жиын өткізді, кәсіпкерлер салық органдарынан қысым көретінін, олардың бопсалайтынын айтып, шағымданды. Сонда президент облыстық салық комитетінің төрағасын тұрғызып: «Облыстың қанша салық төлеуші бар? Жеке кәсіпкерлерден қанша салық жинайсың?» – деп сұрады. Анау тілін жұтып қойғандай үнсіз тұр. Естеріңізде болса, 1992 жылы 4 шілдеде Қазақстан посткеңестік елдердің арасында бірінші болып «Жеке кәсіпкерлікті қорғау туралы» заң қабылдаған. Президент жылдам шешім қабылдады: – Жалқаусын! Тіпті не істеп жүргеніңді білмейсің! – деді де әкімге комитет төрағасын дереу жұмыстан шығарып, орнына іс білетін адамды қоюды тапсырды. Осындай жиында кез-келген адам орнынан тұрып, ойындағын айта алатын. Бір жас оқытушы мінбеге шығып Қазақстанның ядролық қарудан бас тартқаны үшін президентті дәрекі сынай сөйледі. Назарбаев сөйлеушінің немен айналысатынын сұрап алды.

«Мен музыкадан сабақ беремін», – деді мұғалім. «Зындан музыкамен айналысың», – деді президент. Оның үстіне президент сөздерін байыппен, қатқыл үнсіз жеткізді. Ол өз ісін білмейтін шенеунікті орынан да алды, өзін сынаған азаматқа да дұрыс жауабын берді. Ол кезде Назарбаев ізденіс үстінде болатын. Алматыда, басқа да өңірлерде көптеген кездесулер өткізді. Осы отырыс басталмас бұрын бізге сауал-

Азат ПЕРУАШЕВ, Парламент Мәжілісінің депутаты, «Ақ жол» партиясының төрағасы:

ДАУЫС БЕРУДЕ ҮКІМЕТПЕН

намалар таратылды. Ол кезде «Сіз дамудың қандай моделін тандайсыз?», деген сұрақ болды. Бірнеше нұсқалар ұсынылған: Қытай моделі (нарықтық экономикасы бар социализм), өзбек (жоспарланған экономикасы бар күшті әлеуметтік саясат), еуропалық либералды модель және т.б. Сол кезде жұмыстың қалай жүргенін енді өзіңіз елестете беріңіз. Президенттің қатысумен өтетін жиындарда «кімге не айту керек, не істеу керек», «Нұр Отан» сөздерінің алпауында сөз, жұрттан, мимика мен интонацияға дейін тексеру деген дүниелер кейін пайда болды.

– Президент Әкімшілігінде немен айналыстыңыз?

– Мен сыртқы саясат талдау секторының елгеріші болдым. Әртүрлі елдің басшыларымен біздің Президент кездесуінің алдында, «Ол мемлекеттер Қазақстанды несімен қызықтырады, олардың біздің елге деген ұстанымы қандай, басшылары не ойлайды?» деген сұрақтарға жауап іздеп, зерттейтінбіз. Мысалы, мен Ислам Кәрімов туралы материал дайындадым. Әлеуметтік-экономикалық мәселелер бойынша ақпарат жинауға тырыстым, деректерді болжаумен және математикалық талдаумен айналыстым. Менің тағы бір әріптесім 1996 жылғы Ресейдегі президенттің сайлауы туралы өз болжамын дайындады. Ол «Кандидат Александр Лебедь Ельциннің жағына өтіп, оны қолдайды, бірақ бұл қарым-қатынас ұзаққа бармайды», – деді. Бір қызығы, Лебедке Қауіпсіздік Кеңесінің хатшысы лауазымы ұсынылды. Ол Ельцинді қолдады, Ельцин жеңді, ал алты айдан кейін Лебедті орнынан алып тастады.

– Сіз қандай мәліметтерді қалай жинайтын едіңіз?

толыптың. Сол уақыттан бері, тіпті қазір де, тәуліктен демалмай жұмыс істейміз. Бір кезде артыңа қарасаң, жұмыс істеп өмірің өтіп барады екен. Ширек ғасыр өтті. Одан бері тұтас бір ұрпақ дүниеге келіп, олар өз балаларын тәрбиелеп отыр. Сол кезде залдағы көңіл-күй бәрімізге әсер етті.

– Президент Әкімшілігінен кеткеннен кейін сіз бизнеспен айналыстыңыз, «Атамекенде» істедіңіз, «Ақ жол» партиясын басқардыңыз. 2012 жылдан бастап Мәжіліс депутаты болып келесіз. Өзіңізді парламенттік оппозиция деп санайсыз ба?

– Бұл жерде өзімізді кім санайтынымызға емес, «Атқарып жүрген ісіміз қоғамға пайдалы ма?» деген сұраққа жауап берген дұрыс сияқты. Өткен сайлауда «Ақ Жолды» миллионға жуық сайлаушы қолдады, олардан осыны өзіңіз сұрасаныз болады. Ал, оппозицияға келсек, иә, біз 8 жыл бойы қозғалмай жатқан парламенттік оппозиция туралы занды жүзеге асырдық.

ып тастады. Атап айтқанда, бюджет комитетін басқару құқығы, парламенттік тергеу жүргізу құқығы, мемлекеттің ақпараттық тапсырысы аясында билік пен оппозицияны теңдей насихаттау. Мемлекеттік БАҚ әлі күнге дейін билік партиясының жұмысын ғана жариялап, басқа партиялардың, соның ішінде біздің партиямыздың маңызды бастамаларын көрсетпеді қалайтыны мәлім.

Парламенттік оппозиция туралы біз көтерген құжатта Венеция комиссиясының баяндамасында берілген анықтамадан да қатаң тұжырым жасадық. Біздің заңымыз бойынша, парламенттік оппозиция – бұл Парламенттегі (негізінен) басқа көзқараста сөйлейтін партиялар. Егер осы тұрғыдан қарайтын болсақ, «Ақ Жол» Демократиялық партиясын парламенттік оппозиция деп бірден оңай емес. Бірақ бұл жерде қазақстандық қоғамда дәстүрлі түрде Еуропа Кеңесі комиссиясының баяндамасын-

– Ол кезде бізде интернет болды. Бірақ қазіргідей жылдам істемейтін. Әлеуметтік желілер болған жоқ. Сондықтан мен көптеген басылымдарды шолып, әскери журналдарға дейін қарап шығатын едім. Өте көп оқуға тура келді. Өкінішке орай, үстеме жұмыс деген сол кезде де бар еді. Қазірдің өзінде материал дайындау үшін көп оқимын, соның ішінде азаматтардың өтініштерін, БАҚ-та, Telegram-арналарда және басқа да әлеуметтік желілерде не жазылып жатқанын бақылаймын.

– Неге ПА-нан кетіп қалдыңыз?

– Қағазбастылықтан шаршадым. Ол кезде әкімшілікте нақты іспен айналысуға мүмкіндік аз еді. Бұл маған ұнамады, мен нақты іспен айналымалды.

– Сіз Назарбаев отставкаға кеткенде көз жасыңызға ерік бердіңіз...

– Ол кезде қазіргі Президенттен бастап бүкіл залда отырғандар қобалжыды. Жанадан президенттікке кірген Қасым-Жомарт Тоқаевтың сөйлеген сөзі мен ұсынысын еске түсірсеніз өзіңіз де түсінесіз. Сондай-ақ, ол кезде менен Назарбаев туралы емес, тәуелсіздігіміздің алғашқы жылдары туралы сұраған. «Бәрі қалай басталған еді, есіңізде ме?» деген сұрақ қойылды. Әрине, ол кездер оңай болған жоқ. 1991 жылы Ресей жеті жыл жұмыс елге оралды. Қазақстанның жағдай өте қиын болды. Қалаларды қараңғылық торлаған. Адамдар тамағын далада отын жағып пісіріп отырды. Зейнеткерлер 6-7 ай бойы зейнетақысын алмаған, студенттер, жастар басы ауған жаққа кетті. Кейбірі саудасаттықпен айналыса, кейбірі қарақшылықпен айналысты. 27 жыл бұрын, менің жасым 24-те, көзді ашып-жұмғанша 50-ге

2012 жылы мемлекеттік органдар оны бірден шектеп, бұл заңның өтпейтінін айтты. Қазақстан жүйесінде Үкімет теріс деген занды қанша көтерсең де жеңіске жете алмайсың. Осы «қисық» занды, басқа да заңнаманы Конституциямыздың жаңа редакциясына сай келтіру барысында жөндеуіміз керек.

2010 жылы Еуропа Кеңесінің Венециялық комиссиясы парламенттегі оппозицияның рөлі туралы баяндамасын жариялады. Онда балама пікірді бірдіру құқығына қатысты көптеген қызықты мәліметтер бар. Мысалы, «оппозицияның естілу құқығы бар, көпшіліктің шешім қабылдау құқығы бар» деген сөз бар. Баяндамада демократиялық елдердің тәжірибелері жетіктелі. Еуропа елдерінде, әдетте, бюджеттік комитеттерді парламенттік оппозиция өкілдері басқарады. Билеуші партияның (өз үкіметінің атынан) бюджетті басқаруға құқығы болғандықтан, бақылау құқығы оппозицияның қолында болуы керек, сонда тепе-теңдік сақталады. Баяндамада парламенттік оппозицияның анықтамасы былай деп беріледі: Парламенттік оппозиция дегеніміз – парламенттегі ерекше көзқарасы бар саяси партиялардың фракциялары. Олар кейде не болмаса тұрақты түрде парламенттегі көпшіліктің тұрны қолдай алады. 2012 жылы осы баяндама негізінде біз өз заң жобамызды дайындадық. 2019 жылы ұлттық қоғамдық сенім кеңесі аясында парламенттік оппозиция туралы мәселе тағы да көтерілді. Сонда біз сегіз жыл бұрын дайындаған қазіргі шынайы өмірімізбен байланыстырылған құжатты көтердік. Бірақ сол кездің өзінде Үкімет тағы да бірнеше маңызды нәрсенің жолын жау-

да көрсетілгеннен гөрі оппозиция туралы неғұрлым қатаң түсінік қалыптасқанын, мұны біз өз Заңымызда көрсеттік. Бізде «оппозиция» сөзі фетишке айналды: оппозиционер әрдайым баррикадаларға шақырып, мемлекеттің кез-келген қадамына, тіпті ең дұрыс деген шешіміне наразы болуы керек. Бірақ, менің ойымша, оппозицияның негізгі міндеті – жәй ғана билікті құлату емес, бұл деген халықтың тағдырын қауіп-қатерге итермелеумен қарау. Жүйелі оппозицияның мақсаты – мемлекеттік шешімдерге ықпал ету. Мұндай мүмкіндіктер қазір аз болса да бар. Бізге билікпен қырқысқаннан гөрі өз ықпалымызды арттырғанымыз маңызды.

Сондай-ақ Парламент регламентіне сәйкес заң жобасына байланысты барлық келіспеушіліктер жұмыс топтарында шешіледі. Ал Мәжілістің жалпы отырыстарына заң жобаларын қорытынды қарастыру үшін (екінші оқылымда) тек жұмыс тобы қабылдаған ұсыныстар шығарылады. Қабылданбаған ұсыныстарды салыстырмалы кестеден алып тастауды талап етеді. Екінші жағынан, Парламенттің регламенті бойынша салыстыру кестесінде жоқ түзетулерді екінші оқылымда тағы да көтеруге болмайды. Адамдар Парламенттің плейнары қатарында отырыстарын көріп, бәрінің «жақтап» дауыс беретініне таң қалады. Себебі пікірталастар мен өткір даулар алдын-ала жүргізіліп, кестеде шешілмеген мәселе қалмайды. Сонда да Үкіметтің бюджетке қатысты есебі сияқты маңызды мәселелерге біздің партия әрқашан үкіметке тек сөзбен ғана емес, дауыс беру арқылы да оппонент болып тұрады.

– Кей жағдайда сіздер «қарсы»

дауыс берудің орнына қалыс қалып жатасыздар.

— Сонда да басқа фракциялар түгелімен Үкіметті қолдап жатқан кезде, тек біз ғана шенеуніктердің есептерімен келіспейтінімізді ашық көрсетеміз.

«Қарсы» дауыс беру — бұл талқыға түскен дұрыс дүниені де жоққа шығару деген сөз. Біз әділетті қарауымыз керек. Иә, Ұлттық қордың желінуі, Ұлттық Банктің сауатсыз саясатына байланысты қалыптасқан негізсіз инфляция, сыртқы борышқа қауіп төндіретін индустрияландырудың сәтсіздігі және ШОБ-қа қысым жасау сияқты өте жағымсыз нәрселер бар. Бірақ біз соңғы екі карантин жылында халықтың тұтас топтарын, қиын жағдайға тап болған кәсіпкерлерді мемлекеттің қолдағанын көріп отырмыз. Мемлекет мұғалімдердің, дәрігерлердің жалақысын көтерді. Бюджет әлеуметтік бағытқа айналды. **Бірақ қателіктер мен теріс істер көп. Сондықтан біз мұндай есептерді мақұлдай алмаймыз.**

жері жоқ жастар ауылдардан қалаларға көшіп келетінін айттық. Қала тұрғындары неге оларға соншалықты немқұрайлы қарайды? Иә, мен оларға әлеуметтік тұрғын үй салып берейік дедім. **Ауылдан келген адам мамандық алып, жұмысқа тұрып, өзіне жайлы тұрғын үй сатып алғанша тұратындай баспанасы болуы керек. Мемлекеттің өз азаматтарын, әсіресе жастарды көшеде қалдыруға моральдық құқығы жоқ! Олар біздің болашағымыз.** Оларға 40-50-ге келгенде емес, дәл қазір мамандық алып, жұмыс істеген кезде тұратын үй керек. Махаббатқа сенетін жас кезінде отбасын құрып, балалы болуы керек. 20 мың теңгеге аядай бөлме жалдап, пәтерден пәтерге көшіп жүргенде қайдағы отбасы, қайдағы бала? Иә, барлығын бірден тұрғын үймен қамтамасыз ету мүмкін емес, сондықтан мен ауыл жастары үшін жатақхана салу керек деп санаймын. Бір ғана мысал келтірейін. Қантарда көшеге шыққан тек террористер емес.

бағдарламасын ұсынатын норма болған. Оның үстіне, егер парламент бұл бағдарламаны қабылдаса, Үкімет ескертулерді ескере отырып пысықтайды және Парламентке қайта ұсынады. Егер парламент қайта мақұлдаса, онда үкімет таратылады. **Біз Парламенттік республиканың жақтаушыларымыз. Соған сай Үкіметтің құрамын сайлауда жеңіске жеткен партия құрап, Президентке тағайындауға ұсынуы керек. Сонда ғана басқа біреу емес, министрлерді таңдаған, Үкіметті құраған партия осы Үкіметтің нәтижелері мен қателері үшін жауап берер еді. Ал қазір, Үкіметті президенттің өзі таңдағаннан кейін, оның жұмысына да өзі жауап беруі керек.** Бізде сайлау да, тіпті парламент те, билік партиясы да жүргізіліп жатқан саясатқа аса әсер етпейді. Біздің жүйеміз атқарушы билік жағына қарай жантайған. Барлық құзіреттер Үкімет пен әкімдерде. Депутаттардың ұсыныстары іс жүзінде үкіметтік «цензурадан»

тандағы ең маңызды мәселе емес. Қоғамдағы өмір сүру деңгейі оған қарап тұрған жоқ. **Дегенмен, менің ойымша, адам аттарын тауларға, далаларға, қалаларға, аса ерекше жағдайларды қоспағанда, беру дұрыс емес. Біз бәріміз бұл дүниеге қонақыз: келеміз, кетеміз. Әлемде жер мен халық сияқты мәңгілік дүниелер бар. Адам атын мәңгілікпен салыстыру-тәкаппарлық.**

— Азат Тұрлыбекұлы, сіз экономикалық реформа мен өңірлердің дамуына жауап беретін Парламент блогында жұмыс істейсіз. Еліміздің әртүрлі аймақтарына жиі барасыз. Олардың ішінде ерекше назар аударуды ететін ең кедей аймақ қай аймақ?

— Кедейліктің жоғары деңгейі қайда екені бәріне белгілі. Олар: оңтүстік пен батыс. Адамдарды көшеге шығуға итермелеген басты мәселе — кедейлік екенін бәріміз түсінеміз. Біздің елде орташа жалақы 260 мың деп айтқан сайын үлкен күмәнмен қараймын. Менің ойымша, қазақстандықтар

— Халықаралық санкциялар кезінде мұндай компанияларды кімдер иеленетінін және немен айналысатынын білу маңызды. Біріншіден, нағыз бенефициарларды ашу керек. Қазақстан бизнестің артында санкциялық тізімге енгізілген олигархтардың тұрмағанын білуі керек. Шын мәнінде, қазір оны анықтау қиын емес. Панама тізімі, Жұмақ аралдарының құжаттары көрсеткендей әртүрлі кодтар мен нөмірлердің артында қанша жасырынсаныз да, ерте ме, кеш пе бәрі ашылады. Екіншіден, олар жұмыс істейтін өнімдерінің ашықтығын қамтамасыз етуі керек. Шектеулер тек бенефициарларға ғана емес, сонымен қатар қару-жарақ, әскери техника өндірісінде қолдануға болатын «қос мақсаттағы өнімдерге» де қатысты.

— Сіз теміржол түйықтары туралы мәселе көтердіңіз. Атап айтқанда, Қайрат Сатыбалдымен байланысты ТҚО компаниялары туралы. Сіз заңсыз басып алынған жолдар мен түйықтарды мемлекетке емес, бұрынғы иелеріне сот арқылы қайтаруды талап еттіңіз. Бұл дұрыс па?

— 2017 жылдан бастап бірқатар кәсіпкерлердің өтініші бойынша «Ақ жол» партиясының фракциясы жеке операторлардың кірме темір жолдарды монополияландырып алу мәселесін бірнеше рет көтерді. Бұл тек СТС туралы ғана емес. Бірақ мемлекеттік органдар бізге бәрі заңды деп жауап берген болатын. Экономиканы монополиясыздандыру жөніндегі комиссия құрылған кезде алып қойылған жол учаскелерін мемлекет меншігіне қайтару жөніндегі жұмыс басталды деп жауап берді. Бірақ бұл толық жауап емес, өйткені бастапқыда ТҚО ҚТЖ-дан 1,7 млрд-қа 300 жолды сатып алды, ал қазіргі уақытта олардың соттар арқылы алған 700-ден астам учаскесі бар және қандай да бір түсініксіз әрекеттер болған. Сонымен қатар, жүздеген жолдар жеке кәсіпорындардан зорлықпен тартып алынған. **Мен осы мәселе бойынша Бас прокурор Берік Асылөвпен кездестім, осындай фактілерді жинаған папкамды алып берді. Соған кейін жеке кәсіпорындардың бірі прокурордың ұсынысы бойынша ТҚО-дан жолды қайтарып алды. Демонстрация бойынша кезекті отырыста Берік Ноғайұлының өзі жолды мемлекет меншігіне қайтару мәселесімен ғана емес, құрлықтарды бұзылған жеке кәсіпкерлерді қорғаумен айналысу керекін айтты.**

— Азат Тұрлыбекұлы, сұхбат соңында сізден сұрағым келгені, сіздің жалақыңыз қанша және депутаттарға берілетін қызметтік пәтерде тұрасыз ба?

— Депутат ретінде 720 мың теңге аламын. Өз үйімде тұрамын. Үй туралы он жыл бұрын журналистер сұхбат алып, мен туралы «хайп» жасауға тырысты. Алайда, мен үйімді 2005 жылы, яғни, мемлекеттік қызметтен жеті жыл өткен соң (1998) және депутаттық қызметке барудан жеті жыл бұрын (2012) салдым. Сондықтан хейтерлер бекер шу шығарды. **Екінші жағынан, үнемі көпшіліктің назарында жүріп, арасында арандауға ұшырап тұру саясаттың сөзсіз бір бөлігі екені анық. Мен мұны жақсы білемін, ондайға сабырмен қараймын. Себебі, біздің жұмысымыз одан гөрі әлдеқайда маңызды.**

«АҚ ЖОЛ» ҒАНА КЕЛІСПЕДІ

Кейде қарсы дауыс беріп отырамыз, ондай да мысалдар бар.

— Үкіметтен басқа, міндетті төлемдерді жинайтын компаниялар мен ұйымдар Парламентке есеп беруі керек деп ойлайсыз ба? Мысалы, утильалым мәселесі.

— Барлық міндетті төлемдер, мысалы, ҰҚП-ға мүшелік жарналар сияқты, бәрі салыққа жатады. Олар бойынша есеп те ашық болуы тиіс. Міндетті төлемдерді алушылардың барлығы кеңейтілген бюджетке енгізілуі керек. **Біздің қызметке мемлекеттік кәсіпорындарға жүздеген миллиардтар құйылады, бірақ олар қоғам алдында есеп бермейді. Сонымен қатар, олар мемлекет пен халық есебінен миллиондаған жалақы мен бонустарға ие болады, бірақ олар үнемі шығынға ғана көрсетеді.** Тек Ұлттық компаниялар ғана емес, «СК-Фармация», міндетті әлеуметтік және медициналық сақтандыру қоры, БЖЗҚ есеп беруі тиіс, олардың әкімшілік шығындары, жалақысы, сыйақысы мен бонустары жария түрде бекітілуі тиіс деп есептейміз. Қоғамға түсінікті болу үшін бәрін ашық көрсету керек. Утильалым бойынша 2016 жылы «Ақ жол» фракциясы ӨКМ заңсыздығы туралы парламенттік сауал салды, фракцияның бірнеше отырысын өткізді. Ол кезде мемлекеттік органдар бізді тыңдамады.

— Қағамдағы өзекті мәселелердің бірі — тұрғын үй мәселесі. Сіздің фракцияңыз Парламент қабырғасында бұл мәселені бірнеше рет көтерді және оның бірі қоғамда қызу талқыланды. Сіздер жатақханалар салуды ұсындыңыздар. Олардың қажеттілігі туралы пікірлеріңізді өзгерткен жоқсыздар ма?

— Біз жыл сайын жарты миллионға жуық тұратын

Лаңкестердің жазасын тергеушілер мен сот бере жатар. Бірақ көшеге шыққандардың көпшілігі 18-20 жастағы қарапайым жастар. Мен түрмелерге бардым, олармен сөйлестім. **Олардың баспанасы да, жұмысы да жоқ, өз еңбегімен бір нәрсеге қол жеткізуге үміті де жоқ. Әділдікке сенбейді. Осындай жастарды қорғау үшін Бас прокурорға жүздеген өтініш жаздым.** Олар қалаларға келіп, жұмыс іздейді. Бай құрдастарының джиппен жүргенін көреді. Ауылдың балалары да жұмысқа өмір сүріп, көп нәрсеге қол жеткізгісі келеді. Оларға аяққа тұруға мүмкіндік беру керек, ал ол мүмкіндік тұратын баспанадан басталады. Жақында «Қазақстан халқына» қорының басшысы Болат Жәмішев Қордан тұрғын үй сатып алуға көмек сұрағандардан бас тартып, қазіргі қарқынмен Қазақстан тұрғын үй мәселесін тек 70 жылдан кейін ғана шешетінін айтты. Сонда ауыл жігіттері мен қыздары бұл жағдайда не істеуі керек? Оларға ипотекаға үй берілмейді. Әкімдіктің кезегінде мүгедектер, ардагерлер, көп балалы отбасылар бірінші орында тұрады. Жастардың қалада тұрақты тіркеуі де жоқ. **Қаңтар оқиғасына дейін бес жыл бұрын біз бұл мәселені бақылап, өз шешімімізді ұсындық. Үкімет оны қабылдамады, не өзі ештеңе істемеді.**

— Қаңтар оқиғасы туралы айттып отырсыз, ендеше сізге сұрақ: оқиғаға Нұрсұлтан Әбішұлының кінәсі бар деп ойлайсыз ба?

— Иә. Менің ойымша, оның да тікелей жауапкершілігі бар. Себебі, ол үкіметті тағайындаған адам. Қазіргі президент те үкіметті өзі таңдап, тағайындайды. 2007 жылға дейін Үкімет туралы занда жаңадан тағайындалған Министрлер кабинеті бір ай ішінде парламентке өзінің іс-қимыл

өтеді. Парламент туралы заң бойынша депутаттардың бюджетке қатысты бірде-бір ұсынысын Үкіметтің мақұлдауынсыз қарастыруға жол берілмейді. Ал қаражатсыз шешуге болатын кем дегенде бір мәселені атаңызшы? Біздің жүйеде Парламенттің қолы байлаулы, бәрін шенеуніктер шешеді. Мысалы, депутат бір өңірге барып, ондағы адамдарға жана аурухана немесе су құбыры қажет екеніне көз жеткізді дейік. Ал министрлер «бюджетте ақша қарастырылмаған» десе — бітті, осымен депутаттың бастамасы аяқталады. **Осы теңсіздікті, Парламенттің шенеуніктерге тәуелділігін өзгерту керек. Біз мұндай ұсыныстарды бұрын бірнеше рет көтергенбіз және оларды жәңне Қазақстанда да көтеретін боламыз. Онсыз ықпалды Парламенттің туралы әңгіме бос сөз болып қалады.**

АҚШ сияқты супер президенттік жүйесі бар елде де Конгресс депутаттары бюджетті тікелей тағайындайды, егер келіспесе, Үкіметті қаржыландыруға тыйым салуы мүмкін (Трампын кезінде бірнеше рет болған). Біз сондай-ақ Үкіметтің келісімін ұсыныс сипатқа ауыстыруымыз керек немесе сайлаушылардың қажеттіліктері мен жазаларын тікелей қаржыландыру мүмкіндігін парламентке қалдыруымыз керек.

— Сіз елорда атауы қайта өзгерту керек деп ойлайсыз ба?

— Мен елорда атауын өзгерту мәселесін басты мәселе деп санамаймын, күн тәртібінде одан да маңызды мәселелер бар. Олар: экономиканы қайта бастау, кірістердің өсуін қамтамасыз ету, бағаларды ұстап тұру, адамдарға жұмыс пен тұрғын үй беру және т.б. Қала атауын өзгерту бүгінгі

орта есеппен 150 мың теңге алады. Онда да жұмысы болса. Ұлттық табысты неғұрлым әділ бөлу арқылы кедейлікпен күресуге болады. Біз барлығын мұнайшы, банкир, прокурор, әкім ете алмаймыз. Сондықтан ірі компаниялар өз қызметкерлерін тамақтандыратын, киіндіретін, өндіріске қызмет көрсететін, техниканы жеткізетін және жөндейтін жергілікті шағын және орта бизнеспен жұмыс істеуі керек. **Парадокс шыныда: өңірлік жалақы өнімдері жоғары табиғи байлығымызды қайдан алса, сондағы өсіп-өнген халық кедей. Конституцияға жер және жер қойнауы халыққа тиесілі деген жаңа норманы қабылдап, біз иетелдік инвесторлармен жасалатын барлық келісімшарттарды қайта қарауға кірісуіміз керек.** Үкімет жергілікті қоғам мен қазақстандық кәсіпорындар мүдделерінің сақталуына қол жеткізуге міндетті. Бұл мәселе мұнай сатудан, салықтардан немесе жұмысқа орналасудан Қазақстанның үлесін арттыру ғана емес, сонымен қатар технологияларды, ауыстырылатын бөлшектерден бастап пайдаланылатын жабдықтарды өндіруге арналған лицензияларды жергілікті бирикеттер беру болып табылады. Бұл мемлекеттік табысты көбейтуге, халықты жұмыспен қамтуға, жалақы, білім беру және экономиканы технологиялық дамыту мәселелерін шешуге мүмкіндік береді.

— Сіз Қазақстанда жұмыс істегісі келетін ресейлік компанияларға ерекше шарттарды белгілеуді ұсындыңыз. Ол қандай шарттар?

Қазақтың ұлы ақыны Мұқтар Шахановтың сексеннің сеңгіріне шыққан мерейтойы туған жері Отырардан басталғаны белгілі. Арыстан бапқа зиярат еткеннен кейінгі Шәуілдірдегі Мәдениет сарайындағы елмен кездесу халықтың Мұқтар Шахановқа деген ыстық ықыласын көрсетті.

ҚР Парламенті Сенаты төрағасы Мәулен Әшімбаевтың құттықтауын Сенат депутаты Әлімжан Құртаев оқып берді. Түркістан облыстық мәслихат хатшысы Қайрат Балабиев облыс әкімі Ө.Шүкеевтің құттықтауын жеткізді.

Сонымен бірге Қызылорда облысы әкімі Нұрлан Нәлібаевтың құттықтау хатын Қызылорда облысы әкімінің орынбасары Нұрымбет Сақтағанов оқыды. Ақынды ақ тілегімен сенатор Мұрат Бақтиярұлы, Мәжіліс депутаты

оқу орнымызда өтуі біз үшін үлкен құрмет. Себебі, Еліміздің қоғам қайраткері, қандай қиын күндерде де халқының қасынан табылған, қазақтың маңдайына біткен біртуар азаматы, қашанда туралығын айтқан, қазақ әдебиетінде дара қолтаңбасымен айшықталған ақын Мұқтар Шаханов ағамыздың 80 жылдық мерейтойы. Биыл Мұқтар ағаның ұлт руханиятына сіңірген зор еңбегі ескеріліп, Ұлытауда өткен Ұлттық құрылтайда Мемлекет басшысы

ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫНДАҒЫ ЖОҒАРЫ ДЕҢГЕЙДЕГІ КЕЗДЕСУ

Қазыбек Иса, Отырар ауданы әкімі Сәкен Сұлтанханов құттықтады.

Белгілі ел ағалары Қуаныш Айтаханов, Шалағай Мырзахметов, Серікжан Сейтжанов, танымал қаламгерлер Ханбиді Есенқарақызы, Көпен Әмірбек, Құлбек Ерғөбек және тб жүрекжарды ақ тілектерін айтты. Әйгілі айтыскер Бекарыс Шойбек жыр арнап, белгілі әнші Хадиса Шалабаева бастаған әншілер өнер көрсетті.

Мұқтар Шахановпен ең күшті кездесу 13 шілдеде Академик Қуатбеков атындағы Халықтар достығы университетінде өтті.

Кездесуер Мұқатанның ұрпақтан ерген ақын інісі, қоғам қайраткері, ҚР Парламенті Мәжілісінің депутаты Қазыбек Иса қатысты.

Жиынды белгілі ғалым, филолог ғылымы докторы, ҚР Ұлттық Ғылым Академиясы академигі Құлбек Ерғөбек ерекше шабытпен жүргізді.

Университет ректоры, медицина ғылымы докторы, Түркістан облыстық мәслихаты депутаты Рабига Қуатбекова әсерлі құттықтау сөз сөйледі.

Осыдан он жыл бұрын Мұқтар Шахановтың 70 жасқа толғанда университеттегі кездесуде марқұм әкесі, академик Әбдімұса Қуатбековтың арқа-жарқа қуанып жүргенін, «тірі болғанда бүгінде әкем де сексеннің сеңгіріне шығып, қос құрдас төрімізде жарасып отырар едіңіздер» деп, бір толқып алды.

Рабига ҚУАТБЕКОВА:

**СІЗ КЕЛЕДІ ДЕГЕНДЕ
КАТТЫ ҚУАНЫП, ЕРЕКШЕ
СЕЗІМДЕ БОЛДЫМ**

Құрметті де, қадірменді Мұқтар аға және кеш қонақтары!

Бүгін Шымкент қаласында біздің оқу орнымызда үлкен қуаныш, той десек те болады! Ана-долодан бастау алған ақын тойы туған жерінде жалғасып, бүгін біздің

Осыдан бес жыл бұрын, 2016-2017 оқу жылында Сіз біздің университетке келіп, студент жастарымызбен кездесіп, керемет кеш өткізген болатынбыз. Сол кеште билік тарапынан қысым жасалып жатқанына қарамай Сізбен кездесу өткізген менің әкем Әбдімұса Мұратұлы «қазақтың батыр да, қайсар ұлы» деп өзіңізге ерекше құрмет көрсетіп еді. Әкемнің бойындағы қарапайымдылық пен аралық тәріптері өзіңіздей ағаларды шақырып, жастардың бойына ұлттық құндылықтарды сіңіріп өсіру болды. Университетке Сіз келеді дегенде қатты қуандым, ерекше сезімде болдым. Әкем тірі болғанда, Арыс өзенінің суын ішіп өскен екі құрдас әзілі жарасып, өткен күнге бір саяхат жасар еді-ау деп ойлаймын... Бірақ ортамызда өзі жоқ болғанымен әкемнің атына берілген академик Әбдімұса Қуатбеков атындағы Халықтар достығы университетінде Сізбен кездесу өтуін үлкен жетістік, зор құрмет деп білемін.

Қырғыз елімен достықтың алтын көпірін салып, Шыңғыс Айтматовпен дос болуыңыз Халықтар достығы университетінде білім алушы бакалавриаттарға, магистранттарға, докторанттарға, оқытушы-профессорларға өнеге болып қалады.

Құрметті Мұқтар аға, 80 жылдық мерейтойыңыз құтты болсын! Сіздің өсиет-өнегенізді өскелең ұрпақ жадында сақтап, өлең-жырларыңызды ұрпақтан-ұрпаққа жеткізеді. Деніңізге саулық, отбасыңызға амандық, еңбегіңізге шығармашылық табыстар тілейміз.

Қазақтың маңдайына біткен Сіздей ұлы тұлғаларымыз аман болсын.

Ректор Мұқтар Шахановқа сыйлық ретінде университетте

жасалған ақынның тоқылған гобелен портретін табыстады.

Мұқанның аңызға айналған ерлігі -1989 жылғы Мәскеудегі Желтоқсан көтерілісі ақиқатын жариялау еді. Осы көріністің видеосы көрсетіліп біткен залдағы бүкіл жұрт орындарынан тік тұрып қол соқты.

Кездесудің кереметі - құлаш-құлаш баяндама, шексіз мақтаулар емес, 30 оқушының сахнаға жарысып шығып өлең оқуы болды. Алдымен 15 оқушы жыр оқығанда, сағат 12-де басталған жиын түскі сағат 2-ден ауып бара жатқан. Құлекең жиынды қорытып та қойған болатын. Залдың арт жағынан екі-үш оқушы қыз өлең оқығандары келіп, қайта-қайта қолдарын көтеріп қоймады.

— Өлең оқымасан, болмай ма? — деп сұрады ерекше белсенділік танытып тұрған қыздан Құлекең оның меселін қайтарғысы келмей.

— Иә, бір өлең оқийыншы?—деп қиылды ол.

— Жарайды, қысқа бір өлең оқи ғой.

Құлекең айтып, ауыз жиғанша залдан біреу емес... он бес оқушы дүр етіп көтеріліп, сахнаны жаулап алды.

Әр оқушыға бір шумақтан оқуға рұқсат берілді. Бірақ шабыттанып алған оқушылар бір шумақпен тоқтала қойған жоқ. Бәрі де ерекше шабыттанып жыр оқып тұрғанда, шауып келе жатқан жүйріктердің алын арқан керіп тоқтатқандай үзіп тастаудың өзі қиын еді...

Қазыбек ИСА:

**ЕҢ БАҚЫТТЫ АҚЫН –
ЕҢ КӨП ОҚЫЛАТЫН АҚЫН!**

— Елдің бәрі интернетке ауып, балалардың барлығы қолтелефоннан қол алмайтын кезде, біз оқушылардың осылай жырға деген

АНЫҚТАМА ҮШІН:

«Академик А.Қуатбеков атындағы Халықтар достығы университеті» 2019 жылдың сәуір айында Нұр-Сұлтан қаласында Қазақстан экономикасы саласындағы көшбасшыларды марапаттау рәсімінде «2018 жылдың Көшбасшысы» атағына ие болды. Университетте 50 білім беру бағдарламасы бойынша мамандар даярланады. Оның ішінде 34-бакалавр, 13 – магистратура, 3-докторантура бойынша білім беру бағдарламалары бар. Бүгінгі таңда, білім алушылар контингенті жалпы 6778 студент. 2022 жылға күтілетін түлектер саны 8031 білім алушыны құрайды. Шетелдік студенттер контингенті 807 студентті құрайды, Шымкент қаласы әкімінің гранты бойынша 47 студент оқиды.

Университет ПОҚ жалпы саны 347, оның ішінде 28 ғылым докторы, 129 ғылым кандидаты, 18 PhD және 120 магистр-оқытушы бар. ЖОО бойынша дәрежелілік ЖОО 50,4% құрайды. 2022 жылғы 17-20 мамыр аралығында ЖОО «Коммерциялық емес Қазақстандық Ақпараттандыру орталығы» НУ 12 білім беру бағдарламасы бойынша институтаналдық және мамандандырылған аккредиттеуден өтті.

Академик Ә.Қуатбеков атындағы Халықтар достығы университеті Ресей, Белоруссия, Украина, Тәжікстан, Қырғызстан, Өзбекстан, Польша, Түркия, Малайзия, Египет, Кипр, АҚШ және ҚХР сияқты жақын және алыс шетелдердің жетекші Жоғары оқу орындарымен шарттар жасалған.

ынтызарлығына куә боламыз деп ойлаған жоқ едік. Оларды жырға іңкәр етіп тұрған қазақтың ұлы ақыны Мұқтар Шахановтың отты да, ойлы жырлары.

Ең бақытты ақын – ең көп оқылатын ақын!

Біз тағы да еліміздегі ең көп оқылатын ақын Мұқтар Шаханов екеніне көз жеткіздік.

Өйткені, Мұқанда елдік, ұлттық, отаншылдық патриоттық жырлардан мөлдір махаббатқа дейін, бәрі бар. Оқырман не қаласа, соны алады.

Өткенде екі ай бұрын осы жоғары оқу ордасы еліміздегі жоғары оқу орындары арасында бірінші рет жоғары деңгейде ұйымдастырылған «БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ: IV ӨНЕРКӘСІПТІК РЕВОЛЮЦИЯНЫҢ СЫН-ҚАТЕРЛЕРІ» тақырыбындағы академик Ә. Қуатбековтың 80 жылдығына арналған халықаралық ғылыми-практикалық конференция өткізгені белгілі. Енді міне, рухани, әдеби-мәдени шарасы да керемет өтті.

Мұқаң қанша шаршап отырса да, елдің жырға деген ерекше ықыласын көріп, сергіп кетіп, қатты риза болды. Мен Мұқана: «Сіз ең бақытты ақынсыз» деп, елдің зор бағасын жеткіздім.

Сонымен Мұқанның сексен жасқа толған мерейтойы бастауында Шымкент қаласындағы ең бірінші кездесуді осы академик Қуатбеков атындағы Халықтар достығы университетінде өткізуі ең қушты акцент.

Қуатбеков университетінен қуат алып шыққан ақын да, оқырмандар да рухани шараға дән риза болдық! — деп, өз ойын бөлісті ақын депутат Қазыбек Иса.

Ақынмен кездесу ертеңіне Сарыағаш қаласында өтті. Құдай қаласа, күзде Мұқтар Шахановтың 80 жасқа толған мерейтойы қасиетті Түркістан қаласында жалғасады.

Қаныш ЖАРЫЛҚАСЫН

Президент Тоқаев араласуы керек пе бұған да сонда?! Премьер бар, министрлер бар, бұған ешкім жауап бере алмай ма?
Назарбаев Зияткерлік мектептеріндегі ЖАҒДАЙ БА-РЫП ТҰРҒАН ӘДІЛЕТСІЗДІК!
Назарбаев мектебіндегі мемлекеттік тілге жасалған бұл әділетсіз шабуыл бастала салысымен, парламентте тіл мәселесін көтеріп жүргендегі болар, зәбір көрген ата-аналар бірден бізге хат жазды.

кемітіп жіберді... Шу осы сорақы әділетсіздіктен шығып отыр.
Бұл тілдік және конституциялық дискриминацияға ұшырататын 100/100 теңгер-мешілік «формуласын» кім жасады? Аты-жөні кім, қызметі қандай?! Мақсаты қандай - қазақ баласын қазақ болғаны үшін, азат болғаны үшін, озат болғаны үшін шырылдатуан басқа?!
Бұл ұлттық мүдденің, ұлттық негіздің тамырына балта шабар жымьсық саясаттың мақсаты - келесі жылы мұндай қорлыққа

Өз елінде өз тілінде жақсы оқығаны үшін жазықты болатын қай елде бар бізден басқа?! Сол балалар не ойлады екен, қандай елде өмір сүріп жатырмыз деп қамыққаны анық өздерінен 60 бал төмен бал алса да оқуға түсіп жатқан өзге тілді балалардың алдында.
Мынау видеодағы Шыңғыс Сабыр Маратұлы бастаған, орыстілділерден оқ бойы озып тұрса да, алды 60 бал артық алып тұрса да қазақ сыныбына тапсырғаны үшін, жалпы қазақ

МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛДЕ ТАПСЫРҒАН ОҚУШЫЛАР ДИСКРИМИНАЦИЯҒА ҰШЫРАП ОТЫР!

АТА - АНАЛАР АРЫЗЫ

Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісінің депутаты Қазыбек Иса Жарылқасынұлы мырзаға

ӨТІНІШ

Құрметті Қазыбек Иса Жарылқасынұлы!

Төменде қол қойған ата-аналар, биылғы жылғы Алматы қаласы химия-биология бағытындағы Назарбаев зияткерлік мектебіне сынақ тапсырған балаларымызға, Назарбаев зияткерлік мектептері дербес білім беру ұйымының «Өркен» грантын бөлген кездегі әділетсіздігін көріп, сізге өтініш жазуға мәжбүр болып отырмыз.

2022-2023 оқу жылына Алматы қаласы химия-биология бағытындағы Назарбаев зияткерлік мектебіне 2178 оқушы сынақ тапсырған. Оның ішінде қазақ тіліне 1483 бала – 68 пайыз, ал орыс тіліне 695 бала - 32 пайызды құрап отыр. Яғни, қазақ тіліне оқуға тапсырғандар саны екі еседен асып тұр. Екі тілде тапсырған үміткерлердің арасында «Өркен» грантын иемденгендердің көрсеткіштері қазақ тілі max: 1424 балл – min: 1186, орыс тілі max: 1404 балл – min: 1126 балл.

(Резервте тұрған оқушылардың көрсеткіштері қазақ тілі max: 1186 балл – min: 580 балл, орыс тілі max: 1124 балл – min: 544.)

Көріп отырғаныңыздай, қазақ тіліне тапсырған оқушылардың көрсеткіштері саны жағынан да, білім жағынан да өте жоғары. Бүкіл НЗМ-ге қарағанда да балаларымыздың балдары жоғары деңгейде. Барлығы Алматы қаласындағы білімі жоғары оқушылардың арасында іріктеліп шыққан дарынды балалар. Осылай бола тұра, тандырып қазақ тіліне 100, орыс тіліне 100, бар жоғы 200 «Өркен» грантын бөлген. Өз отанымыз Қазақстанда Мемлекеттік тілде тапсырған оқушылар дискриминацияға ұшырап отыр.

Құрметті депутат мырза сіздің мемлекеттік тіл қазақ тіліне деген жанықайыңызды, қолдауыңызды, қазақ тілін дамытудағы үлесіңізді көріп-біліп жүрміз. Жоғарыда жазған жағдайларды ескере отырып, Сізден тілде күтіп отырыстарына бей-жай қарамайды деп сенеміз. Алматы қаласы химия-биология бағытындағы Назарбаев зияткерлік мектебінің қазақ тіліне тапсырған резервте тұрған үміткерлеріне қосымша екі сынып (ол шамамен 50 оқушы) аштыруға ықпал етуіңізді сұраймыз.

Құрметпен, өтінішке қол қоюшы ата-аналар. Байсал Төлен бастаған 22 ата-ана қол қойған.

Qazaquni.kz

ҚАЗАҚ БОЛҒАНЫҢ, ОЗАТ БОЛҒАНЫҢ ҮШІН ОҚУҒА ҚАБЫЛДАМАУ ҚАНДАЙ ҚОРЛЫҚ?!

«2022-2023 оқу жылына Алматы қаласы химия-биология бағытындағы Назарбаев зияткерлік мектебіне 2178 оқушы сынақ тапсырған. Оның ішінде қазақ тіліне 1483 бала – 68 пайыз, ал орыс тіліне 695 бала – 32 пайызды құрап отыр. Яғни, қазақ тіліне оқуға тапсырғандар саны екі еседен асып тұр. Екі тілде тапсырған үміткерлердің арасында «Өркен» грантын иемденгендердің көрсеткіштері қазақ тілі max: 1424 балл – min: 1186, орыс тілі max: 1404 балл – min: 1126 балл»-деп жазады ашынған ата-аналар.

Сонда орыс сыныбына тапсырған балалар 1126 балмен оқуға түскен де, қазақ сыныбына тапсырғандар 1186 балмен, орыс сыныбына түскен оқушыдан 60 бал жоғары алса да, оқуға түсе алмаған?! Қазақ сыныбына тапсырған 140-шы баланың балының өзі 1127 бал, яғни орыс сыныбына түскен 1126 бал жинаған баладан қазақ сыныбына тапсырған, бірақ оқуға түсе алмаған 40 баланың балы жоғары!?

Неге 40 бала оқуға түсе алмаған жоғары бал жинаса да? Қазақ болғаны үшін, озат болғаны үшін, ең бастысы - қазақ сыныбына тапсырғаны үшін!!! Иә, «Азаттық радиосына» сұқбат берген Тимур Шынтаев бастаған ата-аналар тура осылай: «Баламыз жоғары бал алса да, оқуға қабылданбадық, біздің айыбымыз қазақ сыныбына тапсырғанымыз үшін, қазақ болғанымыз үшін»-деп жауап берді.

Бұл барып тұрған маскара дискриминация! Мемлекеттегі Мемлекеттік тілге дискриминация! Бізде ұлты, тілі үшін дискриминацияға ұшыратуға болмайды деген 14 бап бар емес пе? Осы біздің Конституцияның баптары тек өзге этностар үшін жазылған ба, қазаққа пайдасы тиетін кезі бола ма, болмай ма?

2020-2021 оқу жылында 5 қазақ сыныбы, 3 орыс сыныбы бітірді. Осы жылы 5 қазақ сыныбы, 3 орыс сыныбы қабылданды. Биыл, яғни 2021-2022 оқу жылы 5 қазақ сыныбы (120 оқушы), 2 орыс сыныбы (40 оқушы) мектеп бітірді.

Бірақ, 4 қазақ сыныбы (100), 4 орыс (100) сыныбы қабылданды. Яғни, бұрынғы орыс сыныбы оқушыларына 60 бала қосып берді. Ал қазақ сыныбына 60 бала қоспақ түгілі, бұрынғы санынан 20 бала

шыдамаған ел балаларын орыс сыныбына бере бастайды! Осы - негізгі мақсат!

ИӘ, БҮЛ НАЗАРБАЕВ ЗИЯТКЕРЛІК МЕКТЕПТЕРІНДЕГІ ЖАҒДАЙ БАРЫП ТҰРҒАН ӘДІЛЕТСІЗДІК!

Бізге білім саласында ие бар ма Назарбаев мектебіне? Мемлекетте бұл оқу орнына ешкім жауап берсе алмай ма? Ол қандай оқу орны мемлекет ішіндегі мемлекет болатын?! Оған мемлекеттен ақша бөлінбей ме сонда мемлекеттен тыс болатындай?!.

Назарбаев мектебіндегі наразылық өте орынды! Бұған жоғарыдағы осыған тікелей жауаптылар жауап беруі тиіс қой, қалай шыдап отыр!

НАЗАРБАЕВ МЕКТЕПТЕРІ ҚАЙ МЕМЛЕКЕТТЕ ОРНАЛАСҚАН?

Енді міне, тағы да Өскемендегі Назарбаев зияткерлік мектебінен де гранттардың әділетсіз бөлінгендігі туралы шу шықты!?

Назарбаев зияткерлік мектебінің Күләш Шәмшидинова бастаған басшылары мектептер қай мемлекетте орналасқандығын және Тәуелсіздік алғанымызға 30 жылдан асып кеткенін біле ме екен?! Назарбаев мектептерін Оқу-ағарту министрлігіне қаратып, тәртіп орнату керек!

Орыс сыныбына оқуға түскен баладан 200 бал жоғары алып тұрып, Қазақ сыныбына тапсырғаны үшін оқуға түсе алмаған оқушылардың жүрегіндегі жаншылған Теңсіздікке кім жауап береді біздің елде?

Өз елінде қазақ болғаны, озат болғаны үшін оқуға қабылданбаған олардың жан жарасын Кім жазады?!.

Жоғары бал алған қазақ сыныбына түскен оқушылардың бәрі қабылдануы тиіс! Биліктен бастап, «Бір еліміз» дегенде жағмыз талмайды, неге енді грантты «қазақ-орыс сыныптары» деп екіге тең бөліп бастамай, Әділеттілікпен бәріне бір талап - үздік көрсеткішпен оқуға қабылданбайды?!.

болғаны үшін оқуға түсе алмай жылап тұрған 40 баланың жанықайына кім жауап береді? Президент Тоқаев араласуы керек пе бұған да?! Премьер бар, министрлер бар бұған жауап бере алмай ма сонда ешкім?

Қазақ болғаны үшін, озат болғаны үшін 40 баланы жылатып қойып, қалай ас батып отыр «Назарбаев зияткерлік мектебі» басқарма төрайымы К.Шәмшәдинова ханымға?!.

Ата-аналардың да ашынуы өте орынды. Міне қазақ тілді оқушыларға жасалып жатқан тілдік дискриминация!

Барлығы да сол мемлекеттік тіл туралы заң жоқтығынан Тәуелсіздікке 30 жылдан асса да?!.

Бұл барып тұрған әділетсіздік және Назарбаев мектебіндегі намыссыздық!

Бұл мәселеге бәріміз араласуымыз керек және әділдік орнайтынына сенеміз!

Бірден қазақ тілін қолдап жүрген Оқу-ағарту министрі Асхат Аймағамбетовке шығайын деп ойлағаным. Сөйтсе Назарбаев мектебі Білім министрлігі түгіл мемлекетке де қарамайды дегенді телеарна хабарынан естіп, аузым ашылып қалды?! Мұндай маскара бола ма, мемлекетіне мектебі қарамайтын?!.

Дәл осы сәтті пайдаланып, Назарбаев дәуірінде орын алған Назарбаев мектебіндегі бұл әділетсіздікті жою керек, мемлекетке қарату керек қарамаса. Бірақ, үкімет қаулысына премьер-министр қол қойып, реттеп отырған, мемлекеттен қаржы бөлініп отырған бұл мектеп қалайша мемлекетке қарамайды?!.

Үздік бал жинап тұрса да, оқуға түсе алмаған Қазақ балалары үшін қосымша сынып ашу үшін кабинет жоқ болып қалады, қаржы жетпей қалады Назарбаев мектебіне? Ал мемлекеттен, яғни, сіз бен біздің салығымыздан құралған қазынадан миллиардтарды алып отырған жоқ па?! Ол миллиардтарды өз балаларымыздың игілігіне қашан жұмсайды?! Бір ай бұрын Ресейлік екі математикке он күн дәріс оқығаны үшін 28 миллион 360 мың теңге төлеп бере салған Атымтай-Жомарттығы бар Назарбаев мектебі өз балаларымызға келгенде неге тарылып қалады?!.

Бұндай мемлекеттік тілге дискриминация болмау үшін

еліміздегі балабақшалардың барлығы мемлекеттік тілде болатын уақыт жетті.

Өйткені, орыс кластарына баратын балалар орыс тілді балабақшалардан шыққандар... Әрине, ата-аналар кінәлі. Ал ата-аналары бұған отыз жылда да Мемлекеттік тілді міндеттей алмаған біздің биліктің кінәлі екенін ашық айтып жүр қазір...

Жалпы, осы Назарбаев мектебіндегі қазақ тілді балалардың қағажу көруін көтеріп, шырылдап жүрген Darkhan Ardaquly, Байсал Төлен бауырларыма көп рахмет!

Енді мынадай қиын жағдайдан шығу үшін не істеу керек?! «Алматы қаласы химия-биология бағытындағы Назарбаев зияткерлік мектебінің қазақ тіліне тапсырған резервте тұрған үміткерлеріне қосымша екі сынып (ол шамамен 50 оқушы) аштыруға ықпал етуіңізді сұраймыз»-дейді ата-аналар. Өте дұрыс, бұдан басқа шығар жол жоқ!

Парламентке біздің атымызға арнап келген 22 ата-ана арызын 2022 жылдың 27 шілдесі күні Премьер-министр Ә.Смайыловқа, Оқу-ағарту министрі А.Аймағамбетовке жолдадық. Жауабын күтіп отырмыз, демалыста жүрсек те бәрін жиып қойып?!.

Зансыздық тез түзелуі тиіс! Әділетсіздікке ел енді төзбейді!

Қазыбек ИСА,
ҚР Парламенті
Мәжілісі депутаты

Күләш АХМЕТОВА,
ақын, мемлекеттік сыйлықтың
лауреаты

СЫПАЙЫ, СЫРЛЫ, ТҰҢҒИЫҚ ТҰЛҒА

Ал осы жайнаған жарық дүние үнсіз болса, қайтпекпіз? Құлаққа ұрған танадай тым-тырыс, тілсіз болса, қайтпекпіз? Немесе өмір бойы бір ызың, бір дыбысты ғана еститін болсақ, не жалығып, не жарылып кетпейміз бе? Мұның бәрі жоғарыдан махаббатпен басқарылып, ұлылықпен ұйғарылып, шеберлікпен шешіліп қажетімізге қарай қамтамасыз етіліп қойылған.

Тіршілік тұнған әуен мен саз. Тыңдай білсеңіз, жапырақтар жырлайды. Толқындар шулайды. Құстар сайрайды. Жел гуілдейді. Аспан күркірейді. Тау ыңырсиды. Орман сыңсиды... Бәрі де бір Алланы зikir етеді.

Дүниені тәңірлік тәртіп пен үйлесімге толтырып, түр берген, жан-жануарға үн берген Раббымыз өзі ардақты етіп жаратқан адамға ойлайтын қабілет пен сөйлейтін тіл берген екен. «Өнер алды – қызыл тіл» дейді дана халқымыз. Сөз өнерінің биігі – өлең мен жыр.

Өлең – сөздің патшасы, сөз сарасы. Қиыннан қиыстырар ер данасы. Кеменгер Абайдың анықтап айтқан осы сипаттамасы тұрғысынан алғанда, бүгінгі біз қызығып отырған өлеңнің «ер данасы» – белгілі ақын Өтеген Оралбайұлы.

Бисмилләһи, Сөз келді көңіліме. Бір шуағын түсірер өміріме. Жаратқаннан тараған сол сәулені Жарқыратып тағайын өңіріме, – деп шаттанады Өтеген ақын. Өйткені ол сөздің қадірін біледі. Сөздің қуаты мен күшін дұрыс әрі шебер пайдалана білетін адам әрдайым абыройға бөленеді. Ал өлеңге айналған сөздің әсері тіпті бөлек. Бір ақындар болады, жастайынан жарқ етіп шығып, әдебиет аулына екпіндеп келіп, енгізіп қалабын, танымалдықтың буымен тәкаппарлыққа ұрынып, біраздан соң тапырақтай бастайтын.

Бір ақындар болады, бірден суырылып шыға қоймай, бойындағы талантын күтіп ұстап, іштей ізденістер жүріп, жетіле беретін, жемірін піскенде теретін. Өтегеннің кейінгі жырларын оқығанда осындай ойға қалдым. Өмірде ақырын жүріп, анық басатын азамат өнерде де тасыр мінез танытқан емес. Адамның өзі қандай болса, сөзі сондай. Сыпайы, сырлы, тұңғиық тұлға қашан да мақтаннан аулақ, дақпырттан сырт жүреді. Кісілік пен кішілікті тең ұстайды.

Ұзақ жыл журналистік жұмыс пен мемлекеттік қызметтің арасында жүріп, рухани сөресін інжу-маржанға толтыра берген сабырлы сабаз төгілетін тұсын, сөгілетін орайын сәтімен тапқан екен! Бұған дейін де оқырманына бірнеше кітап берген Өтеген ақынның нағыз илхам-шабыты мұсылмандар үшін қасиетті мекен болып табылатын Мекке, Медине қалаларында ақшамгүлдей ашылыпты.

Аланы сүйген ақынның әдемі жыр-жазирасын бірге аралайық. Әл Масджид әл Харамнан ғұрып көрем. Ешқашан Алла деуден үрікпегем. Сәулесі себездеген жүрегімді Салып ап алақаныма жүріп келем. Қайран, ақынның аппақ көңілі-ай! Өтеген өзінің Аллаға деген махаббатқа толы, сол арқылы он сегіз мың ғаламның кереметтеріне құштар сәулелі жүрегін алақанына салып, аялап, ұстап жүргісі келеді. Өзінің жүрегін өзі жақсы көріп, ішіндегі қазынасын, адамдарға

үлестіруге асығады. Ақынның бақыты ізгілік пен сұлулықты, үйлесіп, ұйқасқан сөз арқылы, одан әрі жарқырата білуінде. Өтеген өте сирек қонатын сондай бақытты сезініпті.

Қасиетті Қағбаның жанында жан жүрегі егіліп, екі дүниенің бағы мен мұңын бастан кешіп, имандай сыры ұйқас боп үйіріліп, тіркес боп құйылып, жыр тілінде Жаратқанға жалбарыныпты.

Алла көріп тұрған шығар, сенем мен. Қара тасты жеті айналып келем мен. Құтылсам деп көңілдегі күдіктен, Құтылсам деп өмірдегі шеменнен. Мынау шаң жиналғыш жердің бетінде, қиянаты мен әділеті аралас жүретін қымбат өмірде рухынды, жан сарайынды тазартып алатын, күнәларын мен күпірліктерің кешіріліп, қайта туғандай пәк табиғатыңа бір сәт оралып

Құранды қосыла оқиды,
Қағбаның қарлығаштары.

Көңілден пырақ көремін,
Лаулаған шырақ көремін.
Қарлығаштардың қанатына еріп,
Елжіреп жылап келемін.

Осы өлеңді неше рет оқығанымды білмеймін. Өзім де қағбаны айналып, Алладан тілеп келе жатқандай, елжіреп жылап келе жатқандай саф таза, сағынышты күй кештім. Меккеге мен де барған едім. Мен де Ұлы Жаратушының құдіретіне бас иіп, сөздеге құлап едім. Санамның жеткен жеріне шейін ой жүгіртіп, ғаламның тұтастығын, адамзаттың ақыл-ойының кемелдігі мен елімнің амандығын сұрап

дарымыз бен аяулыларымыз Құранның сүресімен емес, бөгде ұранның жүйесімен жүруге мәжбүр болды.

Өмірінің көбі сол заманда өткен заңғар ой иелерінің көбісі рақымы күшті Аллаға деген махаббатын маздатып жаза алмады. Ұрпағының бойына Құранның нұрымен имани құндылықтар ұрығын себе алмай кетті.

Қасиетті Мекке мен Мединенен тебіреніп қайтып, тездетіп мінәжат жырларын жазу Өтегеннің еншісіне тиген екен.

Ай ма жарық?
Жоқ, әлде көңілім бе?
Кездестім мен ғажайып соны күнге.
Әл-Харамның жарығы – иманжарық,
Менің келіп кеудеме төгілуде.

Бүгінгі күнгі жүрегі ояу жас ақындардың да біразының гүлдің исі аңқыған имани жырларын оқығанда қуанып қаламын. Оларға

Өлеңін

АҚША БҰЛТҚА Жазған ақын

жалған дүниеге жасқанбай карап, жарылқау барына сенетін орныңның болғаны үшін шүкіршілік етерсің.

Қара тастан қуат алдым, күш алдым,
Ұшу арман болушы еді, ұшармын.

Ақын өлеңмен шер төгіп шемең тонды жібітіп, өн бойындағы ауыртпалық атаулыдан арылғандай жеңілдеп сала береді. Құс болып самғайды, гүл болып лаулайды.

Бұл сапардан не таптым мен?
Өзімді.
Алла берген сынақтарға төзуді.
Жұмақ көрдім жұмған кезде көзімді,
Ақша бұлтқа жаздым сонда сөзімді.

Қажылық парызын өтеуге барған Өтегеннің әппақ нұрға бөленген әлемде Мөшенттің үстінен ұшып бара жатқан қарлығаштардың канаттары жүректің парақтарына жыр себелейді.

Ұсаған матаның қиықтарына,
Ұя салған бағанның тұйықтарына.
Қағбаға карап иілгенімде,
Қонады иықтарыма.

Көргенде әнін бастады,
Саздарын жаным қостады.

едім. Бірақ «Хак бұйрығы» болмаған шығар, өлең жазбап едім.

Өтеген Оралбайұлының нұрлы өңірде, мейірімді мезгілде кінәратсыз көңілден туған мінәжат жырлары жібектей есіліп, самалдай сипап, ізгілік пен имандылыққа шақырады.

Жыр жаздым.
Жыр деген бұл – жанның тілі,
Адам қасиет пен халдің тілі.
Ақынға адал болу – Хак бұйрығы,
Ақындық – әділет пен ардың тілі.

Бұл – өзінің қаламгерлік мұраты мен парызына адал, жауапкершілігі жоғары жанның адами берік наным, ақындық биік ұстанымы. Дәл осылай болуға тиіс, дәлелді қажет етпейтін қағида қалам ұстағанның бәрінің жадында болса жақсы жері.

Жайнамазға жайды да жүрегімді,
Қайталадым ғаламат сүре-жырды.
Тәуелсіздік болсын деп мәңгілікке,
Еліме айттым еміреніп тілегімді.

Ия, рас, елің тәуелсіз болмаса, өзін азат болмайсың, өзін азат болмасаң рухың бостан болмайды.

Кешегі шындығымыз қамаулы, еркіміз шектеулі қоғамда, «бұлт-тағдыр желімен амалсыз жөңкіген» тұрлаусыз заманда асыл-

Өтеген ағаларының шабытын тілеймін. Таза қағазға таза жүрекпен келіп, сәулесі бар сөз түсірсе деймін.

Сан іздерді көп қарадым үңіліп,
Қалмайын деп қарау ойға сүрініп.
Ай жымылдап бара жатыр айтуға,
Бір мұсылман жыр жазды деп жүгініп.

«Өтеген өлең жазды» деп, Ай да, Күн де қуанып, тау да, жел де танырақ қалғандай болады, Ақынның әппақ қиялы Қағбаның қарлығаштарына ілесіп ұшады. Тіпті өзі де біртүрлі биіктеп, көк аспаннан заңғар теңеу іздейді:

Құлақта – Құранның қуатты өлені,
Көкейде – Қағбаның шуақты өнері.
Алланың күшімен аспанға ілінген
Ай да сәрмеге құлап келеді.

Шығарма тұтасымен алғанда, бір ғана тақырыпта жазылған қажылық сапардың жыр-баяны сияқты көрінуі мүмкін. Алайда зерделеп үңілсек, бұл – ақынның білімі мен ішкі мәдениетінен хабар беретін, жан-жақты қаралатын көркем дүние.

Өтегеннің өлеңдері жеңіл оқылады. Жауапкершілік шөлдерінің шілдеде жаңбыр жауып өткендей әсерде боласын.

Ұлы қаладағы, шарапатты жердегі Өтеген қажының Құдайға құлшылығы мен өзіне, отбасына, Еліне сұраған тілегі қабыл болғай.
Дүрбелең дүниеде үрей бар. Сұрапыл жел, алапат өрт, жойқын су... адамзатқа ескерту шығар, кім біледі.

Табиғаттың тосын мінезіне тосқауыл қоюға адамның күші жетпейді. Бізге бір көмектесе, ізгі ниетіміз бен иманды ісіміз, сауап жазылуға лайық салиқалы сөзіміз, Ұлы Рахман Алла тағалаға шынайы мінәжатымыз көмектесер.

Мақаланы Өтеген Оралбайұлының «Қағбаның қарлығаштары» атты топтамасын алғаш оқығанда туған шумақтарымымен аяқтағандықтан:

Көздің жасы құйылар шын,
Жаза алмасаң қанатыңды.
Бір Аллаға сиынарсың
Әрі әуелгі, әрі ақырғы.

Жүгіне алсаң мәңгі заңға,
Жүрегіңмен жалынышты.
Жарылқаушың – жалғыз Алла,
Әрі рақымды, әрі күшті.

Сен – Алланың құлы, бүгін
Құдіреттеніп нәзік арман.

Жаратқанның ұлылығын,
Жан-тәнімен сезіне алған.

Рух кернеп тосын, ішкі,
Раббыңа ғашық болған.
Әппак әлем хош иісті,
Көкірегіне көшіп, қонған.

Құт мекенде әлемдегі ең,
Ақын даусы ашылғандай.
Ақ қағазға өлеңменен,
Иман нұры шашылғандай.

Қағба сыйы – қазыналы,
Ұсынарың бұл сыйды Елге.
Жыр осылай жазылады,
Бір Алланы шын сүйгенде!

Жүрсін ЕРМАН,
ақын, Қазақстанның еңбек
сіңірген қайраткері

ӨЛЕҢНІҢ АЗАБЫ мен ҒАЖАБЫ

Сен де абыройлы жастың асқарына
шығыпсың-ау, Өтеген досым! Замандасым,
мұраттасым, мұңдасым.

Мұңдасым дейтін себебім, өлең өлкесінің
соқтықпалы соқпағында сабылған ақын де-
ген делқұлының ғұмыры шалқыған шаттыққа
толы деп кім айта алады? Бала кезімізден
бауырымызға дерт, жүрегімізге өрт болып
жабысқан өлең шалығы отпен аластасан да
арылта алмас, сүйегімізбен кетер бір дүлей
ғой. Күндіз естен, түнде түстен шықпайды.
Жұрт бірін екі етем деп, әрнені ойлап
отырғанда, сен өлеңді ойлап, екі окты күй
кешіп жүресің.

Өлең деген опасыз жар секілді ғой,
Өтеген-ау! Бүгін сен оның тілін тауып,
төсегінде түнеп, құшағында күйіп-жанып,
алғаусыз сырласып, мұратыңа жетіп,
туынды тұғырға тіккеніңмен, ертең ол сені
танымай қалуы мүмкін. Басқа қабақ таны-
тып, басқа тілде сөйлеп, Бекежан мінген
боз жорғадай, басқа біреудің тақымында
ойнақтап бара жатады. Басыңды тауға
ұрсаң да, тасқа ұрсаң да тақымыңа
жүйрікті қайта басар дәрменің болмай,
жүген-шылбыр қолыңда, ертоқымың
арқанда, әлің жоқ, қайраның жоқ,
Кербаланың шөлінде ернің кеберсіп
қалып бара жатасың. Ақын боп кешкен сан
жылдық ғұмырыңда осындай бейшара хал
жасырсаң да, дәл өзіңдей мұңлық ақыннан
жасыра алмайсың, Өтеген дос. «Ақын боп
ғұмыр кешіру оңай деймісің, қарағым?»
деп өзің тәңірдей табынған Төлеген ағаң
толғаған талант тағдырының бұл бір ғана
халі екенін екеуіміздің ішіміз біледі.

Әйтпесе:
«Бір ұстатпай қойдың-ау сен,
отты өлең,
Өзімді-өзім оңашада жеп келем.
Ормансыңғой жүректерде көктеген,
Армансың ғой жалғыз ғұмыр жетпеген»,
– деп жазар ма едің?

Ең ғажабы, сол ғашық жармен алдында
ғана тіл табысып, бар мен жоқтың, от пен
судың арасында мұратыңа жетіп, бейнеттің
сусынынан қанып ішіп, өлеңнің өзегіне түсіп,
жеңіске жеткен сәтіңнің сиремеуінде!

Осы сенің ауылың қай жақта, Өтеген?
Қырық жыл қатар келе жатып, осыны да
сұрамаппын ғой. Менің ауылым Қарақұмда.
Аңқаны кептірген аптап, суырған құм,
бораған топырақтың астында қалт-құлт
етіп күн кешкен қараша үйі, аңызқак күн,
ақ жаулығы ағаранды қыр басында жол қасаған
аяулы ана, сабырлы қарттар, санынан ет кесіп
беретін ағалар, жаутандаған інілер. Менің
Қарақұмым – осы. Сенің ауылың да Қарақұм
секілді болып көрінеді маған.

«Айналайын, атамекен, исіңнен,
Топырағым, жапырағым жыр сүйген.
Сенде туып сезім болмау маскара,
Тұла бойым, жан жүрегім түйсінген...

Тілім – тұсау,
Ойым – шідер, шешпедім,
Сөйте уура, ұят болды-ау бөскенім.

Итсигекке көлеңкелеп кетіппін,
Адыраспан, айыбымды кеш менің!», –
депсің. Басқа басқа, қазақтың ақыны
үшін көңілді қобалжытар ауыл суреттері он-
ша ұқсас болып көрінеді. Қалада өскен Ол-
жастар, Бақытжандар даладан романтиканы
– ат тұяғының дүбірін, қайқы қылыштың
жарқылын, жұмыртқадай ақ боз үйдің сал-
танатын таныса, қара қостың панасында
есейген сені мен біздің көзімізге ауылдың
қоңыр тірлігі оттай ыстық басылады. Ол
аз болса, сол ауылдан кісілік танып өскен
азды-көпті, үлкенді-кішілі азаматтар жай-
лы түсінігіміз де қазақы сөзбен бейнелеуге
сиятын кескін-келбетке ие. Мынау өлеңінді
ең талантты деген аудармашының өзі басқа
тілге тәржімалай алмайтыны сондықтан:

«Маңғыстау бойын жайлаған,
Тауында құлжа ойнаған,
Тасында тарих бойлаған,
Қырында жатқан қияғы
Қашаған болып ойлаған,
Самалы Сүгір сазындай
Баурамай жанды қоймаған,
Жетінші жұрттың жауһары,
Алдаспаны мен гауһары
Қарасаң көзің тоймаған,
Бодан боп жүрген боз ойды
Балға мен төсте қайраған.
Тәуелсіз сөзді ту қылып
Төріне байрақ байлаған.
Қара нар жүктеп ком ойдан
Тенселтіп тең-тең тайлаған,
Бекеттеп белін байлаған,
Беркініп садақ сайлаған,
Бедерін салып заманның
Беделді сөзден таймаған,
Жасай бер, жаса, ел үшін
Ортаға біткен ойлы адам!»...

Қашағанша қашыртқыға салып, қазақы
ұғымдардан бәдізшіше өрнек қашаған, әр
ұғымының аржағынан тарихи түсініктердің
құлағы қылтиған, нақыш-бояуынан үстірт
шеберлерінің қолтаңбасы танылатын жи-
ырма екі жолды жарату үшін – «бісіміллә»
деп жарық дүниеге келген күні қос бұрымды
қазақ әйелінің омырауынан уызға жарып,
түркі әлемінің арғы-бергі дәстүр-тарихы тұла
бойына қанмен сіңген ұлт ақыны болуың
шарт. Осы ұлттың жадымен сиқырланған
сұлу шумақтардың жұмбағын түйілмей жұту
үшін оқырманның өзі де Естеміс пен Білге,
Тоныкөк пен Бумын басқан көне топырақтың
киесінен шет болмауы керек. Ұлт ақыны
болудың соры мен бағы – бір шекпеннің
немесе шидем күпінің астары мен тысындай
қамсауланып жататыны содан, Өтеген дос!
Сондықтан да:

«Көңіл шаңын көк байрақпен
сүртемін,
Көк шұлғын кекілінен үркемін.
Көк сүлгінде көп із жұтыр, адастым,
Көңілдегі көздің жасын бүркемін», –
деп жазуға сенің де, менің де хақым
бар. Тек сол сөзімізді тереңіне бойлап
түсінер, биігіне самғап ұғынар текті қауымға
жолықтыра ғөр, жаратқан!
«Ойсыздан сақта, Құдайым,
Отсыздан сақта тағы да.
Омбылап келіп құлайын

Ойлы бір жанның жанына», – деген
мінәжат-тілегінді мен бүкіл болмысым-
мен ұғынып, дұғадай қайталауға әзірмін.
Өлең-ғайыптың қайдан келетінін, қалай
елетінін, неге келетінін түсіндіріп
беретін бір күдірет табылса, сол күні
өлең жазу, өлең шығару толас табар еді.
Төмендегі үш шумақтың тіліне қалай
оралғанын сенің өзің де айтып бере
алмасыңа бәс тігемін:

«Жүзі қайтып қылыштың,
Пышақ болдым нан кесер.
Май-қайраққа жұғыстыр,
Болмайын дел әумесер.

Қала жаздап тат басып,
Күйе жеді қынымды.
Жалғандыққа қақпа ашып,
Жабырқаттым шынымды...

Ұстарамды ұсындым,
Уақыт – қайрақ, қайрап бер.
Шамалайын күшімді,
Шайыр тілім, сайрап көр!»

Мен осындай тылсым шумақтар көктен
түсе ме деп ойлаймын. Бірақ қайдан
көктен түссін?! Шайырдың әр сағаты, әр
күні түбінде, күндердің күнінде шырай-
лы шумаққа айналар деректерді санаға
тоқумен, ойға тұтумен өтсе керек. Қадыр
ағанның «Ақынға керек ақыл көп, Асаулық
керек аздаған» деуі – осы поэтикалық қалың
деректі ақындық мінезбен, оқыс ракурспен
көре білуді аңғартатын шығар. Ақынды бы-
лай қойғанда, эстет құрдасымыз Сауытбектің
замана заңғарларымен өткізіп жүрген сыр-
сұхбаттарын жазбақ түгілі, түсініп-пайымдап
оқу үшін де телегей-теңіз білім, рухани күш-
жігер, қайрат керек.

Сенің арнау өлеңдерің де көңілімді
тербетті. Арнау өлеңдердің астарынан
тек қана көпсітіп көпшік қою мен асыра
мақтау, дифирамба іздейтін миғұлалар
– А.С.Пушкиннің А.П.Кернге арнаған
жауһарын не оқымағандар, не өнерден
эстетикалық ләззат алуға дәрменсіз руха-
ни импотенттер. Ондайлар Абайдың асу
бермес ғажайып арнауларынан ештеңе
көңілге тоқымағандар. Оқымағандар
мен тоқымағандардың тобықтан қаққан
тоғышарлықтарына мұқап-мұңаюдың
қажеті жоқ. Жалпы, талантты адамның
таразысы – өз көңілі. Тәңір берген да-
рыны бар адам өзінің не тындырғанын
жақсы аңғарады. Талантпен алысатын –
тоғышарлар. Ғасырларға кететін, уақыттың
тегеурініне көнбейтін өлмес туындыла-
рын баяғыда жазып қойған Кекілбаевтың
көлеңкесінен кінә іздеп, сүрінуін ан-
дып жүрген бишаралар – құлан құдыққа
құлағанда, құлағында ойнайтын құрбақалар.
Басқа ешкім де емес. Оны сен де жақсы
білесің, Өтеген дос!

Біздің көп қаламдастарымыздың
қазақы қара өлең капталынан шыға ал-
май, ескі өлеңнің шиырымен баяғы ұзын
сүре киссалар мұрасына орала беретіні
осыдан деп білем. Өлең жазып жатқанда
желкеннен XXI ғасырдың айбалтасы төніп
тұрғанын ұғынбау да бір қасірет. Заманауи
поэзия Қыз Жібектің көші емес. IPAD-тар
мен IPHONE-дар заманында көк етігінді
көне жіппен табандап отырғанның несі
өнер?! Өзгермейтін, оңбайтын, тозбай-
тын бір ғана нәрсе бар, ол – адамның жан
дүниесіндегі шарпысқан сезімдер, қым-
қиғаш ойлар. Өзің айналып соға беретін
Жүмекен мен Мендекештің поэзиясын бізге
бауырластыратын да – сол сезімдер мен
ойлар әлеміне бастайтын айқыш-ұйқыш
ізденіс іздері емей не! Шүкір, сағынышың
сарқылмаған екен. Көгенкөз балалық
шағынды, әкең мен шешенді, туған өлкең
мен туған топырағыңды сағыну жырла-
ры өткінші нәсердей өте шықпай, бүкіл
шығармашылық өлеңшілікке өзек болып
қеле жатқанына шүкіршілік ет.

Сенің айтулы жылдығына орай қағазға
түсіріп отырған бұл жазбаларымда мен
сенің бүкіл өлең әлемінді талдап шығуға
талаптанғаным жоқ. Жыр жазудың азабы
мен рахатын, ақыреті мен бақытын дәл
өзімдей басынан кешіріп келе жатқан ақын
достың арқасынан қағып, қолын қысуды,
рухыммен демеуді ғана мақсат етіп едім.
Тілеулес сөздерім жүрегінді жылытып,
жаныңды жұбатуға жараса, мен де екі
дүниеде бақыттымын.

На вопрос, будет ли роспуск парламента РК и досрочные выборы в этом году, можно ответить отрицательно. Потому что новые законы вступят в силу в январе следующего года, в новых условиях в стране идет активное партийное строительство: создаются новые партии, которые должны пройти регистрацию, нужно время для партий для наращивания электоральной базы и т.д.

СТАРТ НОВОМУ ПАРТИЙНОМУ СТРОИТЕЛЬСТВУ

После январской трагедии политическая система заметно меняется – вместо суперпрезидентской в РК переходят к президентской форме правления с сильным парламентом. Надо всегда помнить: люди обычно равняются на руководителя, а выс-

К.ТОКАЕВ ДАЛ СТАРТ ПАРТИЙНОМУ СТРОИТЕЛЬСТВУ

шие чиновники – на президента. Если глава государства – демократ и соблюдает его под, то и его подчиненные стараются придерживаться этих принципов, и наоборот.

Естественно, изменения в первую очередь необходимы для законодательного и политического разрешения будущего устройства республики после ухода первого президента с его огромными полномочиями и привилегиями, что и решил референдум 5 июня.

Изменения затронули и партийное строительство. И на вопрос, изменилась ли партийная кухня страны и идет ли из нее запах демократии, можно ответить полуутвердительно: запах чувствуется, есть количественный рост, а какое качество, какое будет фирменное блюдо или партийный пирог – покажет время.

По-крайней мере, на поверхности, в количественном отношении идет процесс возрождения политических партий. На конец мая заявила о создании 21 партия! Такого партийного изобилия не было – такое было лишь в 90-ые годы, когда после какого-либо крупного митинга участники решали создать партию, движение или общественную организацию.

На самом ли деле наступает кульминация «оперы»? В совокупности эти и другие события могут свидетельствовать о будущих действительно заметных политических изменениях в нашей стране по сравнению с предыдущим периодом.

Ведь старт к активному образованию новых партий и организаций дал президент Касым-Жомарт Токаев, потому что раньше требования к регистрации партий долгие годы были завышенными.

И теперь активисты могут быстро создать партию? По крайней мере, упрощение процедуры регистрации партий налицо. «Процедуры регистрации партий будут значительно упрощены. Регистрационный порог следует снизить в четыре раза – с 20 до 5 тысяч человек. Минимальная численность региональных представительств уменьшится в три раза – с 600 до 200 человек. Почти на треть, с 1000 до 700 человек, сократится минимальная численность инициативной группы граждан для создания партии», – сказал президент Токаев, озвучивая Послание народу Казахстана.

К тому же глава государства

предложил перейти к более гармоничной избирательной системе: «Депутатский корпус мажилиса будет формироваться по следующей схеме: 70% – на пропорциональной основе, и 30% – на мажоритарной. Кроме того, смешанная модель будет внедрена на выборах маслихатов областей и городов республиканского значения».

Нужно напомнить, что пока в республике существует лишь шесть политических партий. Это «Аманат» (прежняя «Нур Отан»), «Адал» (в марте было объявлено о присоединении этой партии к «Аманату»). Также есть «Ауыл», «Ак жол», Народная партия Казахстана (бывшие коммунисты) и Общенациональная социал-демократическая партия (ОСДП).

Эти партии, можно сказать, прошли испытание временем и властью, множество изменений, и избиратели в известной мере имеют о них представление.

В данное время в Мажилисе представлены три партии – «Аманат», «Ак жол» и НПК. Эти партии имеют все шансы войти в будущий парламент

Но и эти партии в последние месяцы претерпели заметные трансформации, в частности, две партии пошли на ребрендинг («Аманат», НПК) – это не только переименование, смена вывески, но и перестройка партийной работы, смена руководителей и др.

И, конечно, новый для РК подход – внесен законодательный запрет президенту быть членом какой-либо партии в период нахождения на посту. Это предполагает равные возможности для всех партий, участвующих в выборах, чтобы в политической системе была справедливость и конкурентность.

Ведь до 2019 г. возглавляемая первым президентом партия имела огромное преимущество, в ней добивались успеха люди, предлагавшие поставить памятник ельбасы, переименовать столицу в честь него, продлить его полномочия и т.д., а областные филиалы партии возглавляли акимы областей, а это – большие административные ресурсы. Не говоря о том, что многие чиновники, бюджетные работники по определению были членами этой партии.

Теперь понятие «партия власти» исчезнет из политической жизни страны, и всё будет зависеть от самих

партий, от их активности и доверия народа. Доверят ли они получить мандат доверия избирателей, победят. Не сумеют – сами виноваты.

ТЯХНУТЬ СТАРИНОЙ – НОВЫЙ ПАРТИЙНЫЙ ТРЕНД

Для политической модернизации есть все предпосылки, в том числе наличие многопартийного парламента, хотя бы формально. Несмотря на малое количество депутатов, «Ак жол» и НПК показали возможность многопартийной системы в парламенте Казахстана, представители которых показали себя активными участниками парламентских дискуссий.

Если же оценивать национальные особенности нынешней партийной кухни, ее колорит и специфику, то вместе с новыми партиями, с но-

Кстати, похожее название у партии «Халық таңдауы» Ержан Турғұмбаев, которая преследует следующие цели – создать новую Казахскую Республику, изменить государственную систему и законы, развивать казахские язык, культуру и литературу.

В общем, у электората есть таңдау, главное – не перепутать.

Патриарх казахской литературы, известный общественный деятель Олжас Сулейменов решил тряхнуть стариной – возродить партию «Народный конгресс Казахстана», созданную еще 5 октября 1991 г. В число активистов этой партии входит также бывший председатель Счетного комитета, общественный деятель Омархан Оксикбаев.

Партия намеревается защищать интересы рабочих, молодежи, отстаивать права казахстанцев на доходы от эксплуатации недр, выступать за

выми людьми в политическую жизнь возвращаются слегка позабытые деятели прошлого.

Например, готовность вступить в политическую схватку объявил бессменный кандидат в президенты Мэлс Елеусизов, который в последние годы намеривался создать экологическую партию «Табигат».

Вышел из забвения Булат Абилов, создав партию Bizdin Tandau; в 2013 году бизнесмен официально ушел из политики. В числе требований сторонников «Бути»: ликвидация фонда «Самрук-Казына», выход Казахстан из членства в ЕАЭС и ОДКБ, инициация референдума по переименованию страны и столицы – Қазақия и Алаш-Орда. Также партия намерена расследовать события голодомора 1930-х гг., декабрьские события 1986 г., события в Жанаозене в 2011 г., события Января и др.

передачу в собственность народа Казахстана недр и природных богатств, бороться с безработицей и т.д. Олжас Сулейменов объявил об активной поддержке политических реформ президента РК.

Здесь нужна небольшая ремарка. Между известным поэтом и президентом РК недавно произошел «конституционный» контакт.

Как известно, Касым-Жомарт Токаев предложил изложить статью 6 Основного закона в следующей редакции: «Земля и ее недра, воды, растительный и животный мир, другие природные ресурсы принадлежат народу. От имени народа право собственности осуществляет государство».

Это формулировка Народного конгресса Казахстана, которая прозвучала в 1992 г., когда обсуждался проект первой Конституции. Олжас Сулейменов и его сторонники 30 лет

боролись за эту формулировку, и теперь с подачи главы государства она войдет в измененную Конституцию.

Иными словами, это счастливое стечение обстоятельств и «знак свыше», что Народный конгресс может попасть в Мажилис. Тем более у конгресса – достаточная электоральная база, учитывая участников движения «Невада – Семипалатинск», активистов партии «Народный конгресс Казахстана», сторонников его по этического и исследовательского искусства и т.д.

ЧТОБ БОЛЬШЕ ПАРТИЙ ХОРОШИХ И РАЗНЫХ

И в самом деле, появляются новые лица и партии, и в партийной кухне нешуточно «забродило».

Предприниматель и бывший чиновник Санжар Бокаев инициировал создание партии Namys. Она формируется на базе движения против утилизационного сбора, позиционирует себя как «цифровая» и ведет достаточно активную работу в соцсетях.

Движение «Жер қорғаны», как заявляют его участники, существует с 2016 г. Среди лидеров – Мухтар Тайжан и Жанибек Кожык. Теперь цель – партия.

Бывший депутат Нуржан Альтаев – лидер партии «Ел тірегі».

Жасарал Куанышалин, председатель «Алға, Қазақстан», заметный представитель оппозиции, и его сторонники заявили о создании Центра по исследованию январской резни (Қаңтар қырғынын зерттеу орталығы). В апреле «Алға, Қазақстан» уже отказали в приеме документов на регистрацию партии – из-за нехватки различных протоколов.

Кроме того, о создании партии объявили глава Союза строителей Казахстана Талгат Ергалиев («Енбек»), активист Гульбахрам Жунис (Национальная партия «Алаш-Желтоқсан»), политологи Казбек Бейсебаев и Габиден Жакей («Халық сенімі»), бывший сенатор Уалихан Саїсаров («Алаш жолы»), общественный деятель Балташ Турсумбаев («Ел мен Жер») и др.

Дело теперь за малым – пройти регистрацию, собирать своих сторонников, причем в каждом регионе, своя электорат. Однако у большинства объявленных нет достаточной электоральной базы.

Возможные перемены должны сопутствовать конкуренции партий. Для успешной идейно-политической работы, т.е. привлечению на свою сторону как можно большего числа сторонников партия необходима научно обоснованные идеологические документы, ясно определенные цели, а также предельно успешные планы, декларации, лозунги, чтобы быть ближе к народу.

В целом в Казахстане до 2022 г. характерны кризисные явления в партийной системе: невысокий уровень доверия избирателей к партиям, отсутствие конкуренции внутри партии, между партиями, стагнация некоторых партий, конкуренция личностей вместо конкуренции идей, неразвитость партийных дискуссий и т.д. на фоне небывалой коррупции среди чиновников.

Эти явления необходимо преодолеть в новых условиях, чтобы они не могли негативно сказаться на результатах политических реформ, которые давно назрели.

Основой этих реформ должен быть принцип компромисса. Хотя издавна известно золотое правило политики – искусство компромисса, однако многие политики по разным причинам избегают его.

На днях российский президент Владимир Путин подписал указ об упрощенном порядке получения гражданства России для всех граждан Украины. Такое активное перетягивание украинцев под триколор Российской Федерации и, скажем так, их ускоренная русификация заставляет вспомнить существующую ещё со времён распада СССР конспирологическую версию, которая, надо признать, при изучении некоторых статистических данных позднего советского периода вполне имеет право на существование.

Согласно версии, распад СССР вовсе не являлся следствием перестроечного хаоса, возникшего в результате реформ Горбачёва, а был процессом управляемого демонтажа государства, который осуществлялся в строгом соответствии со специальным планом КГБ СССР. Стремительная дезинтеграция страны Советов, происшедшая при аморфном бездействии комитета госбезопасности, представлявшего собой один из мощнейших в мире репрессивных аппаратов, имевшего уши, глаза и колоссальные оперативные возможности во всех регионах Союза, говорит в пользу данной версии.

Дело в том, что, согласно существовавшей в СССР демографии, по всем прогнозам, к 2020-2025 годам де-факто главная нация советской «семьи народов», а также другие условно православные национальности советских республик должны были оказаться в критическом меньшинстве перед растущими численно условно мусульманскими этносами республик Центральной Азии и Закавказья.

СССР, с учётом национальных автономий РСФСР, должен был стать страной с доминирующим мусульманским населением, со всеми вытекающими из данного обстоятельства объективными изменениями в структурах госуправления.

Подобное вероятное развитие событий совсем не соответствовало представлениям центрального аппарата КГБ, а также центров принятия решений на Западе о системобразующей конструкции ядерной супердержавы.

Всеобщая борьба с ядерным статусом Ирана — тому хорошее подтверждение. И ведь продолжающиеся десятилетиями прямые и явные угрозы Исламской Республики придаёт представителям иудейско-христианского мира решимости лечь костьми, но не допустить обладания ядерной дубиной исламскими радикальными клерикалами.

Однако демонтаж СССР (кстати, мы ведь хорошо помним, что Беловежская пушка случилась по инициативе славянских республик Союза, где во главе всего действа была именно Россия) смог лишь несколько отсрочить для Москвы обозначенную проблему. В уже суверенной России демография русского народа так и не смогла переломить ситуацию и перейти к позитивному повышательному тренду. Нарастающее влияние неправославных народов в многонациональной федерации в наши дни бесспорно.

То есть России кровь из носу необходим значительный приток условно славянской крови. По этому Россия и бросилась в омут торопливого втягивания Беларуси и Украины в процесс абсорбции «русским миром».

В пользу данной версии гово-

ГЕОПОЛИТИЧЕСКИЕ ЗАРИСОВКИ ЗАЧЕМ УКРАИНЦЕВ ХОТЯТ СДЕЛАТЬ РУССКИМИ

рит и следующий немаловажный нюанс, который поверг в глубокое разочарование сторонников социалистической идеологии и возрождения СССР. Россия, что уже очевидно, не намерена перестроить пространство, используя старый советский территориально-административный дизайн с созданием равноправных и формально независимых автономий, сплоченных единой идеологией, партийной дисциплиной и декларируемым интернационализмом.

Развёрнутая Кремлем геополитическая экспансия преследует совсем иную цель — реконструкции Российской Империи в её первозданном формате целостного унитарного государства, где темы самостоятельности наций и их права на свою территорию просто не существует.

К слову, подобную идею на протяжении последних лет десяти до своей кончины озвучивал Жириновский. Жизнь показала, что политик часто выступал в роли неофициального рупора Кремля, которому позволялось озвучивать планы, о которых сам Кремль заявлять не спешил, проверяя общественную реакцию через эпатажного Владимира Вольфовича.

Сегодня российскими пропагандистами уже продвигается концепция «единого русского народа», то есть политической русской нации, включающей в себя русских татарского, чеченского, бурятского, еврейского и т.д. происхождения, не говоря уже про

украинцев и белорусов, которые по определению считаются частью «русского мира».

Активно педалируемый сейчас в тактических целях поглощения чужих территорий принцип «права наций на самоопределение» в России ближайшего будущего будет жестко табуирован. В конце 2021 российский президент, проигнорировав возражения Татарстана, уже подписал закон с запретом главам регионов называться президентами. Думается, что это начало последовательной программы дефедерализации России.

Возможно ли в 21 веке, спустя почти 80 лет после краха на тот момент последней на планете империи — Британской (многие забывают о столь важном результате Второй мировой), раскатать снова имперский проект и вернуться в прошлое, отмотав назад целое столетие? Вопрос этот решается сегодня на украинском театре военных действий.

Мир наблюдает.

КАК РОССИЯ ПОМОГЛА БАЙДЕНУ ОСУЩЕСТВИТЬ ЖЕЛАНИЕ ТРАМПА

Не секрет, что на протяжении всех 4 лет президентства у Трампа с лидерами ведущих европейских стран отношения были, мягко говоря, натянутыми. Одной из причин послужило упорное нежелание союзников платить в бюджет НАТО оговорённые ещё с Бушем-младшим в 2006 и подтверждённые при Обаме в 2014

взносы в размере не менее 2% от своего ВВП.

Так, по состоянию на 2017 финансовые обязательства перед альянсом дисциплинировано выполняли только 5 из 30 государств-участников: США (3,6% от ВВП), Греция (2,4%), Великобритания (2,2%), Эстония (2,2%), Польша (2,0%).

Въехав в Белый дом, Трамп, привыкший считать деньги и озвучивать наиболее проблемные, назвав НАТО «букашкой тигра», развернул со свойственной ему брутальностью против прижи-

мистых европейских партнёров внешнеполитическую вербальную атаку. Трамп писал в своих твитах: «Много лет президенты пытались безуспешно добиться от Германии и других богатых стран НАТО, чтобы они больше платили за то, что их защищают от России. Они несут только малую долю расходов. США платят десятки миллиардов долларов...».

«Сверх того, Германия только что начала платить России — стране, от которой они хотят защиты, миллиарды долларов за свои энергетические нужды, поступающие по новому трубопроводу из России. Неприемлемо! Все страны НАТО должны выполнить свое обещание о 2%».

В 2018 45-й президент США прислал канцлеру Германии Белый флаг, сопроводив посылку язвительной запиской: «Чтобы вы не бежали за таким флагом в магазин, когда на вас нападут русские!».

Строго говоря, недовольство очевидной слабостью альянса и желание 45-го американского президента вывести Европу из сонного состояния сытой расслабленности имели под собой веские основания. Вашингтонское издание Foreign Policy в статье «НАТО — потерявшее форму и устаревшее» положение дел описывает следующим образом:

«Всего 14 лет назад политические хозяева запрещали совершенно секретному органу альянса по оценке угроз МС 161 даже упоминать в своих сценариях любые военные опасности со стороны России. Такие запреты исходили не только от скандально известных поклонников России типа

Германии... Согласно расхожему мнению, Кремль был не врагом, а партнером. В результате самые незащищенные члены НАТО, такие как Польша, Эстония, Латвия и Литва, оставались союзниками второго сорта. Они входили в состав блока, но только на бумаге. На территории этих стран не было значительных иностранных сил, и альянс подчеркнуто воздерживался от планов по их усилению и даже обороне в случае нападения».

Вооружённые силы первой экономики ЕС Германии Foreign Policy характеризует, как «одряхлевшие», где танки не заводились; корабли не могли выйти в море; военнослужащие проводили учения с метлами вместо автома-

тов. Стоит отметить, что похожие оценки состояния боеготовности большинства армий стран Европы можно встретить и в других уважаемых западных изданиях. Например, в британских The Telegraph и The Guardian.

Но 24 февраля 2022 жизнь изменилась. В самом центре Европы начали взрываться снаряды, на мирные города обрушился град ракет и авиационных бомб. Европа вскрикнула. А потом и вздрогнула впервые со времён Второй мировой осознав реальность вероятной опасности.

На прошедшем на днях в Мадриде саммите НАТО генсек альянса Столтенберг заявил о планах серьезно изменить стратегию организации, в частности, численность сил быстрого реагирования НАТО достигнет 300 000 человек.

По мнению Столтенберга, реструктуризацию необходимо подкрепить повышением военных расходов. Государства — члены НАТО согласились тратить 2% своего ВВП на оборону. Столтенберг уверен, что это «пол, а не потолок».

Та же Германия ставит целью достичь более значительных трат в течение следующих 2 лет. Ранее глава Минфина Линднер сообщал, что этой цели возможно достигнуть с помощью специального фонда Бундесвера. Объем средств фонда составляет беспрецедентные для европейского государства 100 млрд евро.

Совокупные расходы на оборону участников НАТО многократно превысят военные бюджеты России и Китая вместе взятые. При линейном расчёте, с учётом ВВП США и европейских членов НАТО (плюс Турция, Швеция и Финляндия), сумма может превысить триллион долларов США!

По состоянию на начало 2014, до крымских событий, Россия на западном фланге в качестве условного противовеса имела силы НАТО быстрого реагирования смешной численностью 13 000 человек, подкреплённые не менее смехотворной танковой группировкой всего в 200 машин. Теперь же Россия, судя по всему, в ближайшее время у своих границ упрётся лбом в действенно серьёзную военную силу.

Видимо, это тот самый случай, когда к месту будет вспомнить по словицу «не буди лихо, пока оно тихо».

Впрочем, играющий в гольф в своём флоридском поместье Мар-а-Лаго 45-й американский президент с удовольствием ударит драйвером по мячу. Битва с Европой за увеличение финансирования в итоге выиграна.

Теперь не только вымотанный 59-часовой рабочей неделей среднестатистический американец Джон будет оплачивать из своего кармана расходы на оборону коллективного Запада, но и немец Ганс с пивным брюшком, и благоухающий дорогим парфюмом француз Жак, и щеголеватый итальянец Марио, и даже дремлющий во время традиционной сиесты испанец Диего — тоже примут справедливое участие в этом общем деле.

И не так вообще, что осуществил отрезвление и консолидацию Запада Байден с подачи Кремля. Главное — результат.

Что ж, желания исполняются. Иногда самым неожиданным и мрачным образом. И об этом не стоит забывать.

Тимур СЕЙТМУРАТОВ
(США)

ЕРТЕ, ЕРТЕ, ЕРТЕДЕ.

АСТАНЧАНКА НАДЕЖДА ШЕЙРЕР РАССКАЗАЛА, КАК ВЫУЧИЛА КАЗАХСКИЙ С ПОМОЩЬЮ СКАЗОК

Астанчанка Надежда Шейрер поделилась с корреспондентом Елорда Инфо своим опытом изучения казахского языка.

Надежде помогли элементарные казахские народные сказки.

«Казахские сказки легкие. «Ерте, ерте, ертеде» - все начиналось с этого. Потом я еще читала Абайдың «Қара сөздерін». Такие сказки легкие, в быту мы эти слова знаем, используем. Казахские сказки же очень «смысловые», вот вроде бы сказка «бытовая», а сколько там «мағына». Я, когда разговариваю, думаю уже на казахском, и не контролирую, на каком языке разговариваю, и перемешиваю казахские и русские слова. У меня это получается на автомате», - делится она.

Надежда закончила экономфакультет ЕНУ по специальности «туризм». После его окончания осталась в Астане и живет здесь уже 11 лет. Казахский она никогда специально не учила. Закончила физматшколу «Дарын» в Таразе. Сейчас она работает в отделе развития бизнеса ЖССБК.

«Общение с казахскоговорящими друзьями дает намного больше, чем изучение языка. У нас был русский класс. Но в классе я была одна, остальные были все казахи. Учительница казахского языка настояла, чтобы я участвовала в олимпиаде по казахскому языку, хотя я очень любила по химии и математике. «Керек болады», - она говорила. На олимпиаде нужно было писать изложение. Так в школе я начала показывать результаты на олимпиадах. Разговаривать на разных языках меня приучила мама. Мы с моим младшим братишкой разговариваем на казахском и турецком. Со старшим только на казахском. Даже когда звоним друг другу, говорим: «кайдасың, бол, тез!», - говорит она.

Иногда, когда они втроем разговаривают, родители их не понимают и просят перевести: «Ну, вы хоть объясните нам, о чем разговариваете».

«А нас удивляет, что нас родители не понимают. Сейчас более-менее уже приучили. Но у них барьер все-таки остался: а вдруг я неправильно скажу, и меня обсмеют. А по сути, не надо бояться, надо говорить. Я вообще по нации немка - отец немец, а мама русская. Мои родители знают хорошо немецкий. Здесь большая заслуга мамы. Когда мы сели за стол, она никогда на русском не говорила ни одного слова. Она всегда говорила снохе на английском, мне

на казахском, например, «подай» сахар, и все на разных языках, и это всегда укрепляло знания. Хотя я не скажу, что у нас семья полиглотов, но трудолюбие преобладает, потому что язык - это все-таки труд: где-то нужно вспомнить, где-то запомнить. И конечно, большое значение играет окружение. Когда я пришла в ЖССБК, я знала казахский, но с банковскими терминами не была знакома, потому что я не употребляла их до этого. Но легко все выучила. Те же самые «пайыз»,

«мемлекеттік сыйақы», «несие беру», - добавила она.

Надежда хорошо знает и турецкий, выучила его, турецкоговорящим, на улице, играя с турецкоговорящими друзьями.

«Хорошо знаю турецкую культуру, вплоть до традиций и кухни. Это культура мне тоже близка. В университете еще успела поучить китайский. Но, конечно, он достаточно сложный, требует времени, внимания, наличия среды общения. В нем около 2 000 диалектов. На базовом уровне я его начала изучать, но сейчас я китайский не продвигаю и в работе не использую», - продолжает она.

Один казахский дал Надежде возможность понимать почти все языки из тюркской группы.

«Когда я ездила в Татарстан, в

театре или в опере слушала спектакли без наушников. То же самое узбекский, киргизский языки, они очень схожи. В турецком много англоязычных слов. Английский я знаю со школы. Я много путешествую, и зная, что у меня не будет интернета, я скачиваю 5-6 фотографий об Астане и Казахстане заранее, чтобы рассказать о своей стране. Потому что на территории Казахстана каждый из нас может сказать «я немка», «я русская», «я казашка». А за границей мы просто, одним словом, казахи. Мы так и говорим, что мы казахи. Мы не объясняем, что я русский, проживающий в Казахстане. И соответственно, это уже дает общее впечатление о стране. Иностранцы даже записывают какие-то слова на казахском себе», - говорит Надежда.

Знание казахского очень помогает ей в работе.

«Мне в основном попадают оралманы. Они целенаправленно почему-то ко мне идут, хотя по вешнему виду я не казашка. Но они, может быть, инстинктивно чувствуют, что я отвечу им на том языке, который им понятен. Бывает, что они в банке заблудятся, и обращаются ко мне казашка. Хотя я с клиентами не работаю, но всегда помогаю, когда они ко мне обращаются. Некоторые оралманы иногда не знают, что такое подпись. То есть клиент очень разный и, соответственно, очень много нужно знать нюансов», - говорит она.

Надежда считает свой банк уникальным.

«У нас же не просто депозиты. Люди, которые к нам приходят, нуждаются в жилье, а не просто хотят инвестировать свои деньги. Некоторые клиенты, купив первую, собирают и на вторую и третью квартиру. Система жилстройсбережений сложная. Человек, но он всегда поймет человека, который приобрел квартиру. Поэтому часто задают вопрос, а вы сами-то купили себе квартиру? У вас получилось? Хочу сказать, что я также копила, также откладывала, как и обычный клиент. С деньгами очень тяжело расставаться. Когда ты уже получил деньги на карту и успел снять и держишь в руках купюры, с ними очень тяжело расставаться. Хочу посоветовать всем вкладчикам копить деньги так: написать заявление по месту работы и чтобы бухгалтер перечислял часть зарплаты в наш банк. Многие организации переходят на такое пополнение счетов своих работников, которым не нужно ходить в банк, в кассу, в терминалы. Зарплата удерживается автоматом. Ты даже не держишь деньги в руках, и легче копить. Хочу сказать, что взрослая категория населения намного легче расстается с деньгами, чтобы положить их на счет. Я, например, 6 лет жила на съемной квартире. Когда я считала, сколько я за 6 лет человеку отдала денег, мне обидно, потому что за это время я могла бы уже свой кредит погасить. Но сейчас я плачу кредит уже за свою квартиру и коплю еще, хочу собрать на расширение», - делится она.

ВЫУЧИТЬ КАЗАХСКИЙ ЯЗЫК ПОМОГУТ МУЛЬТФИЛЬМЫ БРАТЬЕВ КРАУС

Обучение с увлечением.

Казахскому языку алматинскую детвору обучают художники аниматоры Артур и Игорь Краус. Перед собой братья поставили непростую задачу - создать то, что сможет не только заинтересовать юного зрителя, но и подтолкнуть его к изучению казахского языка, сообщает телеканал Астана.

При этом для самих аниматоров казахский язык не является родным. Будучи немцами по национальности, они создали известные сегодня казахские анимационные мультфильмы - «Алдар-Косе», «Козы-Корпеш и Баян-Сулу» и другие.

Такого рода пособия для изучения казахского языка братья Краус создают уже 13 лет. Авторы анимационных фильмов рассказывают: «зацепить» удалителей. Для них «мультики» стали своеобразной «машиной времени», вернувшей взрослых в беззаботное детство. А вот детишки теперь не просто наблюдают за действиями на телеэкране, но и осваивают государственный язык.

Артур Краус, художник-аниматор:

Это дело как раз для того, чтобы у детей был инструмент для изучения языка. Можно сколько угодно изучать «Мама мыла раму», но когда есть конкретно мультфильмы на казахском языке, которые можно и обсудить, которые имеют какой-то словарный запас интересный, какое-то обучающее участие. Это отличное пособие для дошкольных учреждений для того, чтобы изучать казахский язык.

Братья аниматоры неоднократно принимали участие в международных конкурсах. И нигде не оставались незамеченными. А количество работ впечатляет.

Артур Краус, художник-аниматор:

«Алдар-Косе» - 85 серий, 40 фильмов - это казахские сказки, по мотивам казахских сказок и 7 сериалов - по мотивам казах-

ских эпосов: это «Кыз Жибек», «Козы-Корпеш и Баян-Сулу», «Ертостик», «Камбар-батыр». Общий хронометраж - где-то 35 часов. Более 200 фильмов мы сделали. Это превосходит все, что сделал Казахфильм за всю свою историю по мультипликации.

Не так давно братья Краус приступили к реализации еще одного проекта - мобильных приложений и игры. Как уверяют аниматоры, героическими повествованиями о прошлом можно управлять. Это будет своего рода компьютерная игра. При этом с несвойственной игрой целью - обучение языку.

Игорь Краус, художник-аниматор:

В данном случае наше приложение просто стрельнуло. И сейчас мы в отзывах читаем, о том, что это лучшее приложение в своем роде. Для детей

это лучшее приложение в интернете.

Впереди у аниматоров реализация еще одного большого проекта - сказки народов Казахстана. Работы над их созданием уже ведутся.

Артур Краус, художник-аниматор:

На территории Казахстана проживает многонациональный народ. И чтобы люди чувствовали себя в стране, как дома, нужно чтобы все национальности были представлены в виде мультфильмов, в виде фильмов, в виде каких-то художественных произведений.

Сборник мультфильмов под общим названием «Сказки Евразии» обречены на успех, считают братья. Интерес и уважение к культуре других народов у казахстанцев зарождается с детства. И художники-аниматоры Артур и Игорь Краус это прекрасно понимают. А профессиональный опыт мультипликаторов тому лишь подтверждение.

Анара НУРТАЗИНА

Бога ЖЕНИСКЫЗЫ

В газете «ДАТ» было опубликовано духовное завещание классика казахской литературы Абдижамила Нурпеисова «Вирус бессердечия» (16.12.2020 г.). В этой газете режиссер Ермек Турсунов разобрал завещание классика.

Материал непростой, тяжелый и, к сожалению, обойденный вниманием властей. Которые, ради справедливости надо сказать, всегда были благосклонны к Абе. А тут вдруг никакой реакции на слова великого прозаика ни в прессе, ни в сетях. А зря!

Что мне приходит в голову в этой связи?

Ну, во-первых, слова писателя были адресованы не только тем, кто нынче «наверху», но и ко всем нам. Другое дело, кто что понял и какие выводы сделал.

Во-вторых, оказалось, что Нурпеисова беспокоили те же проблемы, что и меня. Вот уже на протяжении многих лет я говорю о гуманитарной катастрофе, которая произошла в нашей стране. Но это как кричать в пропасть — по большому счету ничего не меняется.

В-третьих, и, пожалуй, самое главное, я расслышал в словах мастера горечь, сожаление и даже отчаяние. Он приводил строки из Мандельштама: «Мы живем, под собою не чуя страны...». Немногие нынче знают, что это строки из эпиграммы, в которой Мандельштам пишет о «кремлевском горце»... Приведенная цитата невольно заставляет ассоциировать ее с нашей ситуацией.

Наконец, Нурпеисов задался риторическим вопросом: «Неужели вся моя жизнь прошла впустую?». Он из тех немногих, кто видел и голод, и войну, и разруху... Выходит, нынешние времена в его понимании страшнее?

Далее Нурпеисов писал: «Сравни нас с волками, волки должны бы оскорбиться». То есть, по его мнению, мы стали хуже зверей. Хуже волков...

«Отныне в стране два народа: первый — у кого в руках все земное могущество...» и второй, у которого ничего нет, и «которого не желает признать за брата» тот — первый.

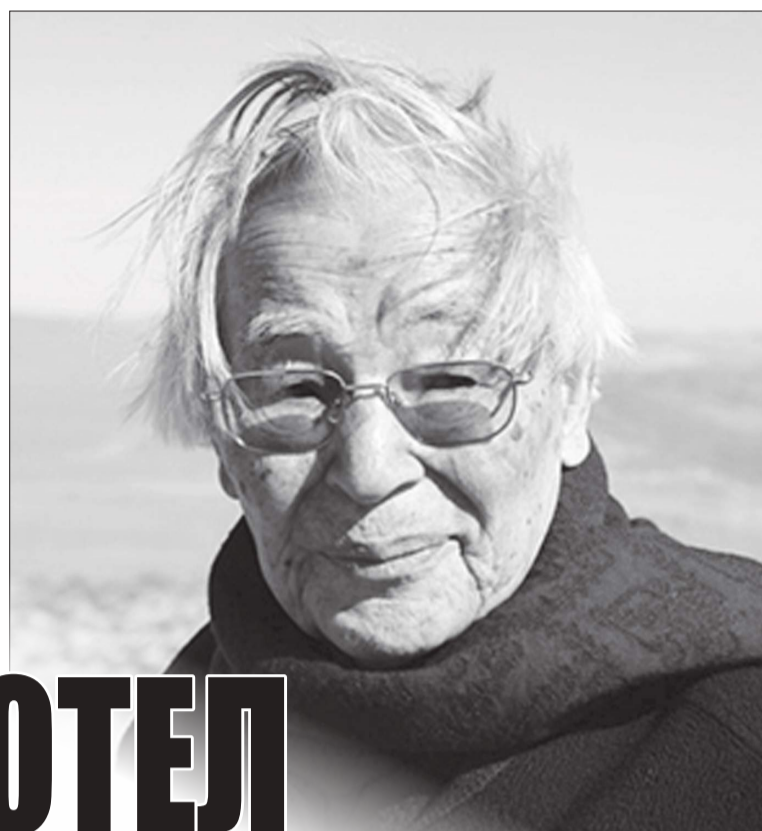
Нет, не похоже это на пустое ворчание уставшего старика. Это обдуманные и выстраданные мысли. Я бы даже сказал, что это — приговор. Мрачный и безысходный. После короткого хочется молчать. Поэтому, наверное, и «поймали тишину» те, что наверху.

Да, 30 лет назад к власти пришли ушлые деловые люди, которые оказались в нужное время в нужном месте и приняли внедрять в сознание общества свои установки. Надо признать, у них получилось. Рухнули основы человеческих взаимоотношений, «распалась связь времен». Обществу навязали новую мораль, в которой не осталось места обычным человеческим понятиям. Люди стали общаться между собой на языке цифр и жестов. И все это пошло сверху вниз, стремительно распространяясь и проникая в сознание людей, как тот же вирус ковида. Так мы дожили до того, о чем с грустью говорил классик литературы.

Между тем во все века животному началу в человеке притворно стояла вера. Основой людского сосуществования была совесть. А совесть это одно из имен Бога. Так оно было. Совесть — главное. Нам все время твердили, что экономика — это базис, а всё остальное — надстройка. Как раз наоборот: совесть — базис, а экономика — одна из ее надстроек. Потому что экономика без базиса совести — это зверинец с открытыми клетками. Что мы и наблюдаем сегодня.

Вот и Нурпеисов говорил о том же: «Нравственность — закон, который был вписан во все нормы и правила общежития». А культура и есть тот нравственный закон, который жил внутри нас. Однако мы получили Жанаозен, Шетпе, Кордай, Маловодное, сгоревших малышей, брошенных стариков, подростковый суицид...

Долго наблюдая за тем, что творится вокруг, я сделал для себя неутешительный вывод: видимо, мы такой народ. Средний уровень гражданского сознания, читай — культура, образование, мировоз-

ЧТО ХОТЕЛ СКАЗАТЬ МЭТР?

зрение, понимание сути вещей, ценностные ориентиры, личностная эволюция, словом, общий уровень нации как таковой настолько низок, что нам положено жить при царе, при монахе. Ну, проще. Нам так удобнее. Лучше. Проще. Нам легче жить при диктате.

Согласно новому общественному договору, нам уготовано жить под присмотром. Потому что, когда мы чувствуем руку отца-благодетеля, нам спокойнее. Не надо принимать решений. Право на ответственность мы как бы делегируем ему. Или им. И он (они) с чувством глубокого удовлетворения и почти стопроцентной явкой на выборах эти функции берет и путеводит. То есть то — как нам жить, с чем нам жить, и почему вообще нам дозволено жить — определяет главная действующая сила. Царь. Монарх. Окруженный своей свитой «тонкошеих вождей». Получается, наша жизнь полностью зависит от них. Вернее — качество нашей жизни.

А еще она зависит от цен на нефть. В тот короткий промежуток времени, когда цены на нее держались высоко, мы чувствовали себя «в шоколаде». Но это лишь на тот самый короткий промежуток времени. Все остальное время мы грешим на что-то другое. Причин может быть множество: пандемия, финансовый кризис, нестабильная обстановка в мире, в Европе, на Ближнем Востоке... Это служит нам алиби нашего прозябания. И тогда нас спасают беседы о патриотизме.

О смене алфавита. О переименовании улиц и городов. О национальной идее... При таком раскладе мы согласны «потерпеть», ради отчины, «потуже затянуть пояса», ради светлого будущего, которое, блин, никак не наступит...

«Кротость узника есть украшение темницы». Таковы правила поведения в тюрьме в набоковском романе «Приглашение на казнь». Думаю, это про нас. Обидно? Безусловно. Но Фазиль Искандер однажды заметил: «Я всегда полагал, что умение увидеть правду и критиковать неправду — это и есть содержание жизни писателя, содержание жизни всех думающих людей в стране».

Абе сказал правду. Может быть, несколько поздно, но это не меняет сути. Жаль, что он один из тех немногих творцов, кто вообще посмел сказать вслух то, о чем многие предпочитают помалкивать.

А все потому, что государство вначале опустило всю творческую и научную интеллигенцию, превратив их в попрошайки и склочников, а потом, предварительно просеяв, набрал новых. Вернее, назначило. И отбор происходил не по умению что-либо делать, иначе говоря — профпригодности, а по принципу преданности. А назначенные творцы и научные светила — это уже не искатели истины с критическим мышлением, это — творческие рабы. За тарелку супа они напишут любую книгу, любую «научную» статью, снимут любой «эпохаль-

ный» фильм, нарисуют любую картину, тем более, что рисовать правду стало глупо и невыгодно, и даже опасно.

А что произошло потом?

Потом оставшие ученые и художники не стали играть с новой властью в поддавки и ушли в нишее подполье: заперлись в своих мастерских, закрылись в своих кабинетах и принялись работать в стол. Назначенцы же выстроились в очередь у Главного окошка в ожидании тем для домашнего задания. В итоге довольно скоро в обществе обнаружился дефицит правды, поскольку ее носители остались не у дел. Паства осталась без пастырей. Постепенно к дефициту правды стали привыкать, а со временем и вовсе перестали в ней нуждаться.

В итоге сегодня мы существуем в режиме перевернутой логики и релижии отрицания здоровой морали. Ложь проникла во все сферы жизни, и теперь во власти сидят мутные субъекты, забравшиеся туда благодаря родственным связям и гибким позвонкам. Творческой и научной элите стали называть всякий сброд с купленными докторскими степенями и вымоленными медальками. Со сцен и экранов исчезла стыдливость, а кино стали делать разного рода лавочки и торгаши. Детей своих мы отдали на откуп карикатурным персонажам инстаграма, которые являются для них образцами жизненного успеха...

Теперь все наоборот, все вверх тормашками. И мы уже не движемся, а пятимся вперед, да и то только потому, что сзади нас подпирают несчастные народы, погрязшие в гражданских войнах и стихийных мятехах...

Есть такая наука — кочевниковедение. Довольно неуклюжий термин, но эта наука выработала такое понятие, как вождество. Так вот, вождество — это еще не государство. Это что-то из сумеречной тьмы веков. А государство — это выстроенная система с устоявшимися инструментами, с понятиями процедурами престолонаследия, суда, гражданских прав, распределения обязанностей, сбором налогов... Вождество от всего этого отличается

тем, что оно целиком замыкается на одном человеке, у которого есть харизма и который объединяет различные группы для определенной цели.

Есть еще такие понятия, как сложное вождество, когда несколько вождей объединяются, и даже суперсложное вождество... Мне кажется, что это тоже все про нас.

У Андрея Битова есть выражение: «Что бы ни говорили о вождях, но если при них не пролилась кровь и не было гражданских войн, то они справились с задачей».

Но у нас она пролилась...

А все началось с того, что мы выбрали себе не тех вождей и построили себе такую страну, над которой зло смеется развязный американский комик. К несчастью, мы и на самом деле выглядим смешно и нелепо. Видимо, нам так нравится. А иначе как можно было бы с этим мириться? Мы так живем. Впрочем, нет, мы даже не живем, мы подражаем. Мы во всем хотим походить на них. В итоге в нас не осталось ничего от того оригинала, о котором пыкается напомнить нам почтенный акасакал.

Хочется, чтобы те слова, что звучат много лет с высоких трибун, претворились в жизнь. Хочется, чтобы они по-настоящему занялись образованием. Медициной. Правосудием. Просвещением. Культурой!

Надеюсь, следующие будут всем этим заниматься. Нынешним веры нет. Они инфицированы вирусом прежнего образа жизни. И мало среди них тех, кто сумел сохранить в себе чистоту и не занимается имитацией занятости. Поэтому вся надежда на тех, кто идет следом. Им придется все начинать с нуля. Но первым делом надо будет всем покаяться. Признаться себе, что мы свой первый шанс прос...ли. Затем уже вспомнить и вернуться в сознании своем к многовековым человеческим правилам. Их, кстати, не так много: доброта, порядочность, милосердие, сострадание, человеколюбие, честность, любовь, добродетель... Это нужно, чтобы...

Чтобы волкам не было стыдно за нас.

А они уходят, наши великие старцы, один за другим. Перед уходом они пытаются докричать до нас. Доплакаться. Их следы исчезают за горизонтом, а мы слушаем их в пол уха и даже не понимаем, о чем они пытаются сказать нам напоследок. Потому что нас настолько заморочили какой-то агиткой, какой-то ерундой о том, что нас якобы ждут «великие дела», что мы когда-то там войдем в некую заветную тридцатку...

С чем мы туда войдем? С убитыми аулами и заброшенными городами? С народом, посаженным на кредиты и небольшой кучкой супербаев, которым принадлежит вся страна со всеми ее недрами?

Кстати, о недрах. Мы любим говорить, что в нашей земле содержится вся таблица Менделеева. При этом не учитываем, что главное богатство любого народа — это его культура. Его история. Традиции. Язык. И там, кстати, в этой тридцатке, прекратил это понимают. А коли так, то кто там нас с вами ждет? Таких... Неумных. Нездоровых. Невежественных. Необразованных. Некультурных... Дикарей, одетых в современные одежды...

Жестко высказался Абе. Местами даже резковато. Но он был прав, и я с ним согласен.

Ермек ТУРСУНОВ
(в сокращении)

На волне критики в адрес первого президента усилились призывы закрыть «Назарбаев университет» (НУ) и «Назарбаев интеллектуальные школы» (НИШ). Мол, они «съедают» значительные бюджетные средства плюс порождают образовательную сегрегацию. И действительно, на каждого учащегося тех же НИШ государство тратит почти в десять раз больше, чем на одного ребенка в обычной школе. Похожая ситуация и с НУ, куда государство ежегодно направляет по несколько миллионов тенге на каждого студента.

Не нарушается ли тем самым принцип социальной справедливости? Разве не должны все школы быть в равных условиях и получать одинаковое финансирование? Или все-таки элитные учебные заведения нужны стране – как некий ориентир для всех остальных? На эти вопросы – ответы в Qmonitor.kz.

В Казахстане, да и во всем мире произошли кардинальные изменения, причем далеко не в лучшую сторону. В этой связи мы решили посмотреть на ситуацию вокруг «Назарбаев университета» и «Назарбаев интеллектуальных школ» в свете так называемой «новой реальности». Слово экспертам.

СТОИТ ЛИ ЗАКРЫВАТЬ «НАЗАРБАЕВ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫЕ ШКОЛЫ» И «НАЗАРБАЕВ УНИВЕРСИТЕТ»?

**Серик ИРСАЛИЕВ, президент
Международного университета
«Астана» и общественного
объединения «Белес»:**

«НУЖНО МУЛЬТИПЛИЦИРОВАТЬ ЭТИ ДОСТИЖЕНИЯ НА ВСЕ ОРГАНИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ СТРАНЫ»

– В вопросах построения «второй республики» надо быть крайне аккуратными и принимать очень взвешенные решения, чтобы не выплеснуть вместе с водой «ребенка». И конформизм здесь ни при чем. Ломать – не строить. Закрывать легче, чем создать.

В отношении НИШ и НУ вначале надо разобраться с терминологией: что есть «элитарный»? Это учебное заведение для элитных детей и студентов. Если в организации набора, обучения и выпуска учащихся соблюдается принцип меритократии, то это можно предьявить этим флагманам образования?

Другой вопрос – социальная справедливость и равный доступ к качественному обучению для всех. Год назад на заседании Совета безопасности было заявлено о том, что предстоящее десятилетие должно пройти под знаком «национальной идеи образования». На мой взгляд, за ее основу нужно взять установку, что каждая казахстанская школа обязана стать как НИШ по уровню финансирования, квалификации учителей, менеджмента, а каждый вуз должен соответствовать параметрам НУ. Конечно, это дорого, трудоемко, на грани несбыточных фантазий. Но это единственный и безальтернативный путь развития интеллектуального потенциала нации и конкурентоспособного человеческого капитала, а значит, и в целом нашего Казахстана. Так делали все страны, которые выбрали развитие человеческого капитала приоритетом своей внутренней политики

и добились лидерства в жесткой мировой конкуренции.

Поэтому для достижения социальной справедливости в вопросах равного доступа к качественному образованию надо не закрывать то, что создано в качестве эталона и «маяков» с большим трудом и за большие деньги, а мультиплицировать их достижения на все организации образования. Наша страна и наш народ заслуживают этого.

**Данияр АШИМБАЕВ,
политолог, главный редактор биографической энциклопедии
«Кто есть кто в Казахстане»:**

**«ОНИ ДЕЙСТВИТЕЛЬНО
ФОРМИРУЮТ НОВЫЕ
СТАНДАРТЫ КАЧЕСТВА
ОБУЧЕНИЯ»**

– Подозреваю, что тем, кто требует закрыть НИШ и НУ, просто не нравятся их названия. На этой волне, скорее всего, рано или поздно встанет вопрос ребрендинга, но вряд ли мы увидим какие-то кардинальные меры. Дело в том, что Казахстану крайне необходимы новые образовательные технологии, и с этой задачей такие учебные заведения справляются. Правда, насчет достижений НУ у меня нет однозначной оценки, но что касается НИШ, то положительные результаты налицо. Несмотря на частую критику в свой адрес, они действительно формируют новые стандарты качества обучения, которые можно распространить и на другие школы. Может, даже стоит задуматься о расширении сети НИШ, чтобы там могли обучаться больше талантливых детей, чем сейчас.

Специализированные учебные заведения в любом случае нужны. Доказательством тому служат, например, Республиканская физико-математическая школа (РФМШ) в Алматы, которая за полвека своего существования вы-

пустила множество представителей политической, научной и деловой элиты Казахстана. Другое дело, что далеко не все родители заинтересованы в том, чтобы их дети учились в «особенных» школах и получали качественное образование, кому-то ведь достаточно и простого диплома.

К сожалению, такой заинтересованности зачастую не наблюдается и со стороны местных властей. К примеру, в прошлом году я писал о сверхпереполненности городских школ, в которых насчитывается уже по 20–30 первых классов! Как выяснилось, Минздрав отменил норматив, согласно которому максимальное количество детей в обычном классе не должно превышать 25. Очевидно, что это выгодно, прежде всего, акимам, поскольку снимает проблему трехсменок и одновременно не требует строительства большого числа новых школ, но при этом доставляет серьезные неудобства педагогам и учащимся со всеми вытекающими из этого негативными последствиями.

Сейчас МОН РК добивается возвращения этой нормы, хотя уже наметился серьезный дефицит учебных мест в стране в целом и в мегаполисах в частности. Подчеркну: нужны не просто новые школы, а школы с качественной, экологичной средой обучения, необходимым оборудованием, хорошими педагогами.

В целом информация об успехах НУ достаточно противоречива. К примеру, его считают лидером по публикационной активности среди университетов и научных организаций Казахстана, но мы прекрасно знаем, что все эти рейтинги и публикации в зарубежных изданиях спокойно покупаются и продаются (за 200, 300 долларов, а с написанием и размещением – за несколько тысяч долларов). Понятно, что изначально международную науку в Казахстане вводили с целью объективной оценки отечественной науки, но вскоре стало ясно, что это всего-навсего еще одна ниша для коррупции.

Возвращаясь к системе образования, хочу подытожить: улучшать её, конечно же, необходимо, но без кампанийщины, фанатизма, ориентируясь на результат и минимизируя коррупционные схемы. Увы, в нашей стране это практически невозможно.

Дастан ЕЛЬДЕСОВ, публицист:

**«ИХ ЗАКРЫТИЕМ
ПРОБЛЕМУ НИЗКОГО
КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ
В СТРАНЕ НЕ РЕШИТЬ»**

– Специальные школы существовали и в советское время. Там тоже обучался небольшой процент детей, прошедших соответствующий конкурс. Ставка, как правило, делалась не на количество учащихся, а на качество образования. «Назарбаев интеллектуальные школы» (как и ранее РФМШ, БИЛ) переняли ключевые принципы этой модели: прием на основе честного и широкого конкурса, бесплатное обучение и интернаты для детей из разных регионов и слоев населения, углубленное изучение предметов.

Какие же аргументы у противников НИШ? Во-первых, неравномерное финансирование, а именно то, что государство тратит на каждого ученика интеллектуальных школ в 6–10 раз больше, нежели на одного ученика обычной школы, а должны быть одинаковые условия для всех. Во-вторых, социальная несправедливость: мол, без специальной подготовки поступить в НИШ невозможно, что ставит детей из сельской местности и малообеспеченных семей в заведомо проигрышное положение.

Но давайте разбираться. Все мы понимаем, что нынче за хорошее образование надо платить – это мировая практика. Однако для учащихся НИШ учеба бесплатно, ее оплачивает государство. И это выглядит оправданным, если учесть наличие интернатов, трехразового питания, школьной одежды, качественного материально-технического, кадрового обеспечения и прочего. Все это уже предполагает повышенное финансирование. К примеру, у НИШ есть прекрасные лаборатории, где школьники имеют возможность проводить свои исследования, чего, к слову, нет даже в некоторых на-

ших медицинских вузах (там старые, оставшиеся еще с советских времен лаборатории, дефицит оборудования и медицинских материалов).

Но самое главное, что эти интернаты предназначены именно для ребят из сельской местности, пригородов, многодетных и малообеспеченных семей либо имеющих инвалидность, проблемы со здоровьем. Это свидетельствует как раз таки о том, что в НИШ часто поступают дети из простых семей, у которых нет средств на платное обучение. Тогда как дети из обеспеченных семей, как правило, учатся в дорогих частных элитных школах или за границей.

Очевидно, что НИШ отличаются от обычных школ – там нет коррупции, сбора денег с родителей, лишних учебных предметов и т.д. Зато есть справедливая система оценки успеваемости, ориентация на западную систему образования и условия для раскрытия способностей каждого. Сам реально учиться одаренные дети со всей республики. Поэтому уже никого не удивляют их многочисленные победы на международных олимпиадах или приглашения на учебу от известных зарубежных университетов.

Такая же ситуация с «Назарбаев университетом», куда студентов принимают на основе большого и прозрачного конкурса – без блага, взяток, списывания и «слива» экзаменационных тестов, что часто практикуют другие вузы Казахстана. Такой конкурс позволяет отбирать самых сильных и достойных молодых людей, которые в дальнейшем показывают высокий уровень знаний и компетенций.

Следует стремиться к таким же результатам в обычных школах и вузах, а для этого, прежде всего, государство должно усиливать их финансирование, причем существенно. Закрытием НИШ и НУ проблему низкого качества образования в стране никак не решить. Наоборот, необходимо увеличивать количество таких специализированных учебных заведений, чтобы как можно больше способных детей смогли себя реализовать.

Да, много претензий вызывает непрозрачность работы НИШ, НУ и «Назарбаев Фонда», в том числе в вопросе оплаты труда преподавателей из-за рубежа. Но такие моменты можно решить и без прекращения деятельности самих учебных заведений. Плюс в контексте изменения статуса первого президента идут разговоры об изменении названий НИШ и НУ. И это тоже не проблема. В свое время казахско-турецкие лицеи стали «Білім-инновация лицейлері», и это никак не повлияло на содержание и качество обучения в них. К примеру, те же НИШ можно переименовать в Национальные интеллектуальные школы, чтобы не менять аббревиатуру, которая уже стала брендом.

Қиын пен	Христиан "мешіті"	Амантай ...	Лаборатория қызметкері									Гипноз әсері
			Жүнісова	Ынтық	Зил	Қымтан (син.)	Шабуыл	Бәйбіше емес				
	Қазақ батыры					Айыр	Бөлек	Айқайшу				
			Шөп	Жанка								
	Езу	Есік құралы				Жылан						
			Қыс лебі	Терезе шымылдығы	Септік сұрағы	Кексе тартқан	Тур	Теле-р маркасы				
Қырым курорты	Жолдасов (өнші)					Жеміс-жидек тағамы	Арық					
Қанар	Қан азаюы	Алматы қонақ үйі	Өзара									
			Турис. жол бастаушы				Пол	Сот қағазы				
	Қорғаушы (син.)		Улы өсімдік									
Бүркіт	Үнді гроссмейстрі		Д.Нурпейсова				... Лумпур	Телем				
		Әйел емес	Тісін ыржиту (син.)	Грузин ақшасы	Кіру (син.)							
Кер	Палестина "жауы"					Тәуір	Чапаев досы	Қыз есімі				
		Пұл			Сағана							
... Беркенова (айтыскер)	Дін дұғасы	Ұсақ балық	Александр ...			Талқан	Одиссей отаны	... сілтеу				
			Орыс өзені	Бит "туысы"			Амал					
Дәмдеуіш	Су қақпасы			Жапан								
			Залал			Дәреже (орысша)	Быршы (син.)					
Келемеж	Ақылды балық			Нан Дедалұлы						
Бүркіт жасы			Ынта				Айыр					

Дайындаған: Қажымұқан ҒАБДОЛЛА

ӘЗІЛ-ШЫНЫ АРАЛАС

Әйел: - Мен неше жастамын, табыңызшы!
Жігіт: - Тіпті мөлшерлеп те айта алмаймын.
Әйел: - Мен көмектесіп көрейін. Менің қызым балалар бақшасында. - Бақшаның меңгерушісі ме?

Жеңіліп қалған боксшысын жұбата сөйлеген жаттықтырушысы: - Үшінші раундта сен оны қатты састырдың! - деді. - Қайтіп?
- Ол сені өлтіріп тастаған екенмін деп шошыды!

Ленин: - Мемлекетті халық басқаруы керек.
Сталин: - Мемлекетті бір адам басқаруы керек.
Хрущев: - Мемлекетті кезкелген кісі басқара алады.
Брежнев: - Мемлекетті басқармаса да болады.

Никита Сергеевич шошқа фермасында болып қайтыпты. Оның сондағы фото-суретін жариялауға тиіс гезет редакциясының жорналшылары суретке нендей түсінік сөз жазған дұрыс боларын білмей қиналады. Бірнеше ұсыныс айтылады:
- «Хрущев жолдас шошқалардың ортасында».
- Жоқ, олай деуге болмайды.
- «Шошқалар Хрущев жолдастың төңірегінде».
- Жоқ, ол жарамайды.
- «Хрущев жолдас және шошқалар».
- Дұрыс емес..
Ертеңінде гезеттегі сурет сөзі «Оң жақтан үшінші – жолдас Хрущев» делініпті.

Поляк үш жүз адам ақшасын банкке салар-салмасын білмей жүріп, банктің директорына барды да:
- Сіздің банкіңіз дағдарысқа ұшырап қалса, қайтемін? - депті.
- Польша мемлекеті сіздің ақшаңыздың құнсызданбауын қамтамасыз етеді.
- Мемлекеттің өзі дағдарысқа ұшыраса ше?
- Біздің кепіліміз – Совет Одағы бастаған социалистік лагерь!
- Совет Одағы дағдарысқа ұшырап қалса ше?
- Солай болуынан үш жүз долларыңызды аяйсыз ба?

№29 санда шыққан сөзжұмбақтың жауабы

КІТАП КӨП ОҚЫҒАН АДАМНЫҢ ҰЗАҚ ӨМІР СҮРЕТІНІ РАС ПА?

Кітап көп оқыған адамның дүниетанымы кең, білімі мол, өте сауатты болатыны рас. Ал кітап оқудың өмірді ұзартатыны жайлы не білеміз?

Осы сауалдың жауабын білмек мақсатта АҚШ-тың Yale University-нің мамандары арнайы зерттеу жүргізіп көрген екен. Зерттеушілер 50 жасан аскан 3635 адамнан «кітап оқисыз ба әлде жоқ па?» деген тақырыпта сауалнама алған. Сауалнама қорытындысына сүйеніп, қатысқан адамдарды үш топқа бөлген: кітап оқымайтындар; аптасына 3,5 сағат кітап оқитындар; аптасына 3,5 сағаттан көбірек кітап оқитындар.

Ғалымдар сауалнамаға қатысқан адамдарды 12 жыл бойы бақылауда ұстаған. Сонда зерттеушілер кітап көп оқитын адамдардың оқымайтындарға қарағанда ұзағырақ өмір сүретінін байқайды. Шамамен, 2 жылдай ұзақ болған.

Тағы бір қызығы – кітап оқитындардың әлеуметтік жағдайы, бақ-дәулеті, денсаулығы мен білім деңгейі әртүрлі

болғаны. Өмір жастың ұзақтығы мұндай критериялар қарамайтын көрінеді.

Тағы бір факті: кітап оқитындардың өлімі кітап оқымайтындарға қарағанда 5 есе аз болған.

Бұл жерде ескере кетер бір дүние бар. Ғалымдардың айтуынша, кітап оқу мен жалпы оқуды шатастырмау керек. Мәселен, кітап оқу мен күнделікті басшымен мен қабарларды оқу – бірі емес. Өйткені кітап оқу адамның когнитивті қабілетін, ойлау жүйесін жақсартады. Ондай адамға қарттық ерте келе қоймайды. Ол үшін кітапты асықпай, мұқият отырып оқу қажет. Кітап оқудың екінші пайдасы – эмоционалды әсер беретіні. Адам кітап оқып отырып кейіпкерлердің тағдырына алаңдайды, әлеуметтік қабылдаудан өткізеді әрі эмоционалды интеллектісін күшейтеді.

Ғалымдар «кітап оқу адамды сабырлы етеді, күйзелістен арылтады» дейді.

С	К	Р	И	П	К	А		Ж	Р	С				
Т	В	Л		А	Т	А	С	У	Ә					
А	А	Қ	Ш	А	С	Ы	З	Д	У	Л	А	Т		
Л	Д	А	Ш	Ы	О	Қ	Ы	Р	А	Т				
Т	Е	Р	Е	Ң	Қ	Т		Е	С	К	І			
А	А		Ж	А	Н	С	Т	Ү						
Қ	А	Т	Е		Қ	А	Б	І	Р	А	П	О		
			Т	Ү	К		С	І	Л	Е	У	С	І	Н
Г	И	З	Е	Л	А		А	Л	Е	Н	Т	Д		
А		Н	Е	Р	В	У		Е	Р	А	Л	Ы		
А	С	Б	Е	С	Т	О	О	А	Р	А	Қ			
Г	Ү		О	Б	Р	А	З	И	Н					
А	И	З	Е	Н	Д	Б	А	С	Е	К	Е			
	И	Д	О		Қ	А	У	Ы	М	З	А	Р		
Г	А	Б	А	Ж	А		Р	О	М	Б	К			
И		С	О	Қ	Ы	Р					Е	Н	Е	
Б	Ү	Р	Н	А	Ғ	Ы	А	Т	А	О				
Р	И	Д	А	Р	Б	Ы	З	Ж	Ө	К	Е			
И	Т	А	Л	У	А	О	С	И	Р	И	С			
Д	Е	М	А	Л	У	Б	М	В	О	Т	А	У		

Мультфильм арқылы біржыныстық қатынасты насихаттау – тамырыңды қынадай қырқып түсіру!
Бүгінде бір күн интернет ашпасаң, бір топ жаңалықтан құр қаласың. Ал үш күн ашпасаң «үштік» алған үкіметіңіз ауысып кеткенін де білмей қалуыңыз әбден мүмкін...

Шынын айтқанда, белгілі продюсер Нұртас Адамбайды үнемі әйел киімін шешпей жүретіндігі үшін қазақша айтқанда, суқаным сүймейтін... (гуглмен аударылмайтын сөз).

Бірақ бүгін бір хабар оқып, ішім жылып қалды. Ол біржынысты қарым-қатынасты насихаттайтын «Базз Лайтер»

БІР ЖЫНЫСТЫЛАР ҚАТЫНАСЫН НАСИХАТТАЙТЫН ФИЛЬМГЕ ЖОЛ ЖОҚ!

мультфильмінің Қазақстанда көрсетілуіне алғашқы болып қарсы шығыпты. Жарайсың, Нұртас бауырым!

Халық сынына ұшырап жүретін Мәдениет министрі Дәурен Абаевтың өзі бұл «Базз Лайтер» мультфильмінің Қазақстанда көрсетілмейтінін ресми ашық мәлімдеді.

Желіде «Базз Лайтер» мультфильміне тыйым салу талабымен петиция құрылып, лезде 40 мыңға жуық адам қол қойды. («Қарсы» тараптан тек 4 мың адам ғана жиналды).

Яғни, халық талабы ескерілді...
Ал осымен өңгіме бітуі керек емес пе?
Бірақ... Бүйректен сирақ шығарып жүруді өзінің жарнамалық имиджіне айналдырған тағы бір продюссер Баян Алагузова баяғыдай тағы да «в своем репертуаре», өзінің тілімен айтқанда...

Ол «Базз Лайтер» мультфильміне тыйым салынуына қарсы шығып, гейлердің туын көтеріп, гомосексуалдарды қолдап шықты... Инстаграмм парақшасында: «Мен олармен доспын және байланыстамын. Олар шоу-бизнес пен сән әлемінде жеткілікті. Олар тамаша адамдар және өз ісінің шеберлері» деп жазады біржыныстық қатынастағылар туралы. «Өз ісінің шеберлері» деп, нені айтып тұрғанын бір құдай білсін, әйтеуір шыр-пыры шығып, «Біздің не көретінімді сен шешесің бе?» – деп, Нұртасқа біраз сүйлігіпті... Оның айтуынша, зайырлы елде барлық ориентация өкілдеріне теңдей құқық берілуі керек-мыс...

Бұны не дейміз?! «Қырық (мың) кісі бір жақ, қыңыр кісі бір жақ» деген осы шығар...

Былтыр 2021 жылы ата-бабамыз

сан ғасыр армандап, қолы зорға жеткен қасиетті Тәуелсіздіктің 30 жылдығында – Тәуелсіздік бесігі болған Алматыда 8 наурызда Ұлттық ұғым мен салт-дәстүрімізге жат маскара гей шеру болғаны белгілі. Ал содан үш ай бұрын 2020 жылы 15 желтоқсанда, Тәуелсіздік мерекесі қарсаңында «Ақ жол» партиясы Мемлекеттік тілді қолдау туралы митинг өткізбешкі болғанда, билік пандемияны желеу етіп, рұқсат бермеген еді.

Ұлттық негізімізді, Ділімізді құртатын, Ұлттық кодтың тас-талқанын шығаратын шеру ғой бұл!

Сонда біз «ТІЛ ШЕРУІНЕ ЖОЛ ЖОҚ! ЖЫН ШЕРУІНЕ ЖОЛ КӨП!..» – деп жазып едік...

Ал анимациялық фильм арқылы біржыныстық қатынасты насихаттау – тамырыңды қынадай қырқып түсіру деген сөз!

Жалпы, біз секілді Орта Азиядағы мұсылман мемлекетінде ұлттық ұғымымызға, дәстүрімізге жат фильмнің көрсетілу-көрсетілмеуі талқыға да түспеуі керек!

Қандай зайырлы ел болсақ та. Ал Баян Алагузовалар біржыныстылардың қатынасы туралы фильм көргісі келіп, шыдамай бара жатса, өз үйінде көре берсін қалағанынша...

Ал ұлттық негізімізді бұзатын фильмдер Қазақстанда көрсетілмейді!

Қалың халықтың талабын орындап, Мәдениет министрлігі өте дұрыс жасады, қуана қолдаймыз.

Қазыбек ИСА

ДЕНИС ТЕННИҢ СЦЕНАРИЙІ БОЙЫНША ТҮСІРІЛГЕН ФИЛЬМ КӨРЕРМЕНГЕ ЖОЛ ТАРТПАҚ

Танымал қазақстандық мәнерлеп сырғанаушы Денис Теннің сценарийі бойынша түсірілген «Соқыр махаббат» фильмі 28 шілдеден бастап прокатқа шығады. Фильмнің бас продюсері Тимур Бекмамбетов пен спортшының анасы Оксана Тен мәлімдеді.

Сюжет бойынша, қыз бен жігіт әлеуметтік желіде танысып, бір-біріне ғашық болып қалады. Кейін қыздың керек-мылқау, ал жігіттің көзі көрмейтіні анықталады. Фильмде әлеуметтік желі кез келген тосқауылды жойып, шынайы махаббатқа жол беретіні көрсетілген. Денис Тен сценарийді 2018 жылы Тимур

Бекмамбетовтің кинокомпаниясы атынан Screenlife Contest байқауына қатысу үшін жазған. Өтінішін жасырын жолдап, финалистер қатарынан көрінді. «Мен Дениске питчингке қатысу идеясы туралы айттым. Сосын ол жасырын түрде өтініш берді. Байқауға әлемнің түкпір-түкпірінен 250-ден астам өтінім түскен. Нәтижесінде Мәскеуде өткен халықаралық байқауда Денис жеңімпаз атанды. Біз түсірілімді Лос-Анджелестен бастауды жоспарлап қойған едік. Бұл қайғылы оқиғадан бір ай бұрын болған еді. Кейін Денистің анасымен бірге бұл фильмді түсіру керек деп шештік», – дейді Денистің досы, атқарушы продюсер Игорь Цай. Түсірілім 2019 жылдың басын-

да басталып, үш айға созылды. Режиссер Венеция кинофестивалінің жеңімпазы Чак Че болды. Халықаралық фильмді түсіруге қазақстандық мамандар да белсене атсалысты. Игорь Цайдың айтуынша, фильм ел назарына 28 шілдеден бастап жол тартпақ. Сонымен қатар күзде Оңтүстік Кореяда прокатқа шығады. Айта кетейік, кино туындының сценарисі Денис Тен осыдан 4 жыл бұрын 25 жасында пышақ жаракатынан қаза болған еді. Еске салайық, мәнерлеп сырғанаушы Денис Тен 2014 жылы Сочиде өткен Олимпиада ойындарының қола жүлдегері атанған болатын.

qazaquni.kz

ҚАЗАҚТЫҢ МҰҢЫ МЕН ШЫНДЫҚТЫҢ ЖЫРЫ – «ҚАЗАҚ ҮНІ» ГАЗЕТІНЕ ЖАЗЫЛЫҢЫЗДАР!

ЖАЗЫЛУ ИНДЕКСІ – 65380
«Қазпошта» арқылы жазылу бағасы:

1 ай	қала	429,24	3 ай	қала	1287,72	6 ай	қала	2575,44	12 ай	қала	5150,88
1 ай	ауыл/аудан	447,86	3 ай	ауыл/аудан	1343,58	6 ай	ауыл/аудан	2687,16	12 ай	ауыл/аудан	5374,32

Меншік иесі:
«Қазақ үні» ЖШС
ҚАЗАҚ ҮНІ
Президент –
Қаныш ЖАРЫЛҚАСЫН

Бас редактор –
Құлтеке МҰҚАШ

Бас редактордың бірінші орынбасары –
Зейнолла АБАЖАН

Qazaquni.kz ақпарат агенттігінің
Бас редакторы –
Азамат ТАСҚАРАҰЛЫ

Жауапты хатшы –
Гүлмира САДЫҚ

БӨЛІМ РЕДАКТОРЛАРЫ:
Дастан ЕЛДЕС (орыс редакциясы)

Нұржан АСАН (көркемдеуші)

АЙМАҚТАҒЫ ТІЛШІЛЕР:
Нұр-Сұлтан тілшілер қосыны:
Азамат ТАСҚАРАҰЛЫ
(8-702-931-89-86)

Ақмола облысы:
Бақыт СМАҒҰЛ (8-701-626-77-66)

Арқалық қаласы:
Нұрсұлтан НҰРМАН
(8-702-688-84-87)

Алматы облысы:
Мәди ИСЛАМ (8-775-119-12-13)

Жезқазған қаласы:
Жанат АСАНҚАЛИ
(8-702-384-12-00, 8-707-261-20-98)

Қарағанды облысы:
Ахметқали ХАЛЕНОВ (8-701-450-30-18)

Қостанай облысы:
Төлен РАМАЗАНҰЛЫ (8-701-174-06-70)

Семей қаласы:
Рахат АЛТАЙ
(8-775-998-15-39)

Түркістан облысы:
Әбдіғаппар АЙДАР
(8-702-475-75-66, 8-771-390-73-75)
Асылхан ӘЛІ (8-701-626-88-32)

Түркістан қаласы:
Әтіргүл ТӘШІМ (8-702-489-47-23)

Тарату бөлімі:

Нұр-Сұлтанда:
Жасұлан ИСА
(8-776-120-19-72)

Шымкентте:
Мүтән ИСМАЙЛЫ
(8-701-692-1340),

Астанада «Алты Алаш»
дүңгіршіктерінде сатылады
(8-701-572-88-47)

Газет ҚР Мәдениет және ақпарат министрлігінде 19. 12. 2012 жылы тіркелген. Куәлік №13976-Г (Алғашқы куәлік №1270-Г, 01. 08. 2000 жыл).

Автордың пікірі мен редакция көзқарасы сәйкес келе бермейтінін ескертеміз. Қолжазбалар өңделеді және қайтарылмайды.

Жарнама мәтініне жарнама беруші жауап береді.

Газеттен көшіріліп басылса, сілтеме жасалуы шарт.

Газетте «Қазақпараттың» материалдары пайдаланылды.

Газет «Қазақ үні» компьютер орталығында беттелді

АЙЛЫҚ ТАРАЛЫМЫ – 60 400
ЖАЗЫЛУ ИНДЕКСІ – 65380

Редакцияның мекен-жайы:
050006, Алматы қаласы, Қалқаман-3 ықшамауданы, С. Сейітов көшесі, 11 үй

Байланыс телефоны:
8 (727) 398-57-31

E-mail: qazaquni2000@gmail.com
www.qazaquni.kz

Кезекші редактор –
Зейнолла АБАЖАН

ТОО «Қазақ үні»
БИН 000540006784
ИИК KZ50856000000385541
АГФ АО «БанкЦентрКредит»
г. Алматы, БИК КСВКЗКХ, Кбе 17
Газет «Алматы-Болашақ» баспаханасында
басылды. Алматы қ., С. Мұқанов к., 223 б.
Көлемі: 6 баспа табақ

Ⓐ – материалдың жариялану ақысы төленген